

Ikitaabo kye' Migani Indangiriro

Mu kitaabo kye'migani, Sulumaani ye kayandika mingi. Hali na'bandu ábakayandika migerwa, nga mwami Hezekiya (25.1), na Haguri mwene Yake (30), na mwami Lemweri (31).

Imigani iri mu deta ku bwofi-bwofi (ku migani 10.1-22.16), iri mu boneka mwe'miziizi ibiri-ibiri naaho. Iyo migani, iri mu yerekana ngiisi kwa'bitegeereza bangatuula ngiisi kyanya. Umwija ali mu gashaanirwa, si umubi yehe, ali mu yikululira umwama.

- a) Mu migani miguma, ngiisi muziizi guli mu deta byebyo-byebyo. Nga mu Migani 11.25: «Ikyanya abandu bali mu haana ku shagayo, bali mu genduukirwa. Ne'kyanya bali mu tabaala abandi, lyo nabo bali mu tabaalwa.»
- b) Mu gindi migani, iyo miziizi ibiri iri mu yerekana ulubibi. Nga mu Migani 10.16: «Ngiisi ábakwaniini, bagahembwa ubugumaana. Si banangora-mabi boohe, ibihembo byabo kuli kuhanwa-hanwa naaho.» Mu bigaajo 10-15, hoofi byoshi biri mu yerekana ulubibi.

Imigani mingi, iri mu koleesa igambo «nga». Mu kigaajo kya 25, muli imiziizi ikumi na muguma íri mu tondeera na «nga». Hali ikyanya lirya igambo «nga» liri mu shushaania, kandi iri kutezania ishoni. Nga mu Migani

11.22: «Ikyanya umukazi abuyahiri, anabe atasobanukiirwi, ali mu ba nga mbete ye'nooro ibiisirwi ku mushushu gwe'ngulube.» Lola kandi mu Migani 26.14 «Nga kwo'lwivi luli mu yigukira-yigukira ku bihamambiro byalwo, kwo na kwokwo no'mwolo, ali mu kizi hinduka-hinduka ha ngingo.»

Muziizi muguma gwi'sikamiro, guli mu Migani 3.5-6: «Ukizi langaalira Nahano ku mutima gwawe gwoshi, utanakizi yegamira ku bwenge bwawe. Ngiisi byo ugakizi kola, ukizi múhanuusa, halinde anakizi kugenduusa.»

Íbiri mwo ku bwofi

Imigani ya'Bahisiraheeri, iri mu deta hi'gulu lya'magambo mingi bweneene. Maguma gali mu yerekwa hano:

Ubwitegeereze, buli mu hamagalana (8.1-9.6).

Akamaro mu kukulikira ubwitegeereze (2.1-22; 3.13-24), no'ruhombo mu kubulahira (1.20-33).

Sulumaani yenyene ali mu tuyinginga kwo tubukulikire (4.1-27).

Ukusimbaha Rurema (9.10-12).

Ukulangaalira Rurema (3.5-8).

Ukutegeka kwa Rurema (15.3: 16.1).

Ubuhwija (13.14; 14.24).

Ukukola kuguma na'bahwija (26.4-11).

Ukuyitonda (10.13; 13.15).

Ukuhanuula no'kukengula (3.1-2; 9.7-9).

Akamaro mu kulonga abahanuuzi (11.14).

Ukufitirwa ku kalimbi (3.11-12).

Ukuli (10.9; 13.6).

Imyama (3.33-35, 10.24-25).

Ishungi (15.11; 16.2).
 Ikinyoma (6.12-15; 12.19; 21.6).
 Abemeera (3.3-4).
 Ulukogo (12.10; 12.25).
 Ukuyikangaata (11.2; 12.9; 16.5).
 Uburaakari (12.16; 14.29).
 Ubuleevi (20.10; 23.19-21).
 Ubusambani (5.1-23; 6.20-7.27).
 Amadeta (14.3; 15.7).
 Ukuyigomba (10.18; 11.13; 16.28).
 Ukuhambanwa (17.14; 20.3).
 Ukulibuzania (21.7).
 Ukuyitana (28.17).
 Ukudeta ukuli (12.20; 13.5).
 Ukutabaalana (25.14; 28.27).
 Ukulibuza abakeni (14.31; 22.22-23).
 Umwete (6.6-11; 10.4-5).
 Ababusi na'baana baabo (1.8-9; 15.20; 17.21).
 Umushosi na mukaage (11.22; 12.4; 14.1;
 18.22).
 Umukazi mwitegeereza (31.10-31).

Akalimbi ke'migani

¹ Iyi migani, iri ye'mwa Sulumaani mugala Dahudi, mwami wa'Bahisiraheeri.

² Iyi migani, iri mu leetera abandu ubwitegeereze, halinde babe no'bulyo bwo'kukizi yihangirira. Ku njira yayo, bagakizi sobanukirwa bwija. ³ Iyi migani igakizi yigiriza abandu ngiisi kwo bagaaba no'bwitegeereze, no'bwitonde, halinde balonge ukukizi gira ibikwaniini, mu kati ko'kuli. ⁴ Iyi migani igakizi tabaala ibizeeze, bakizi ba no'bwitegeereze. Kiri ne'misore bagaaba no'bumenyi, halinde

banasobanukirwe. ⁵ Iyi migani, abitegeereza bakizi giyuvwa, gira ibayushuule mwo'bundi. Ngiisi ábali no'bwenge, igabaheereza ubulyo bwo'kukizi yitegeka. ⁶ Kwokwo, lya'bandu bakizi longa ukusobaanura imigani, ne'migeeza yayo. Ikyanya abitegeereza bagakizi deta ku migani, kiri ne'sakuuzo, abandu bagakizi bisobanukirwa.

⁷ Ku kyanya umundu asimbahiri Nahano, lyo'bumenyi buli mu múyija mwo. Si abah-wija boohe, bali mu shomba ubwitegeereze, na'migirizo.

Ukuyerekeza imisore

⁸ E mugala wani, nie yisho, ngola ngakuyigiriza. Ukizi ndegaga amatwiri. Kiri ne'kyanya nyoko agakizi kuyigiriza, utakizi mújajaaka. ⁹ Ikyanya bagakuyigiriza, amagambo gagaaba nga twaso kwi'twe lyawe, ganabe nga mugufu gwo'kulimbiisa igosi lyawe. ¹⁰ E mugala wani, iri abanabyaha bangagira mbu bakuhubiise, utakolwe mbu ubayibiike kwo! ¹¹ Hali ikyanya bangadeta: «Uyije tugendi tegeera umundu, gira tukamúyite! Kundu ali muzira buhube, tugendi múteera naaho. ¹² Tugabamirangusa, bakiri bagumaana, nga kwokulya Nakuzimu ali mu gira. Babe nga balya ábatibukira mu kirimbi-rimbi. ¹³ Tugabanyaga ibindu bingi bye'kishingo. Iyo minyago, tunayiji gilunda mu nyumba zitu. ¹⁴ Aahago! Utuyibiike kwo, maashi! Na ngiisi byo tugakizi nyaga, tugakizi bigabaana.»

¹⁵ E mugala wani, abandu mwene yabo, mutagendanwe. Si ufunye ukugulu kwawe, kutakizi genda kubakulikiiri. ¹⁶ Yabo bandu, si bayeshuhiiri ukukola amabi! Bali mu vwaruka kwo bagendi yitana. ¹⁷ Aaho! Ikyanya tuli mu tega umubashu ha bweruula, no'tunyuni twoshi tugubwini, si iri yugwo mutego gwafwa ubusha! ¹⁸ Kwokwo, kwo yabo banabyaha bali mu yitega boonyene, halinde imiko yabo inayoneke. ¹⁹ Ku yukwo, ngiisi ábafitiirwi kwo banyage ibya beene, kwokwo kwo nabo bagayiji yitwa.

Tutakizi gayiriza ubwitegereze

²⁰ Umwitegereza ali mu teerera umulaga mu njira za namuhirye, gunayuvwikane ha'bandu bakumaniri. ²¹ Ee! Ali mu yiberekaania áhali ibigugu bya'bandu. Izu lyage liri mu yuvwikana na mu marembo go'twaya, ti: ²² «E bizeeze, mugayama muli nga baana baanuke, halinde mangoki? Mugakizi honyolezania, halinde lusiku luhi? Ka'bahwija bagagenderera naaho ukugayiriza ubwitegereze? ²³ Iri mwangayemiiri ukuyerekezibwa, nangamùyoniiri mwo'mutima gwani, na ngizi mùmenyeesa ne'mitono yani. ²⁴ Ikyanya n'gamùhamagala, si mukalahira ukunyuvwa! Na kundu n'gamùtega ukuboko, ndaaye úkandwaza. ²⁵ Ikyanya n'gamùhanuula, mutanandega amatwiri. Na kundu n'gamùyerekeza, mutakanyemeera. ²⁶ Kwokwo, ikyanya mugalongaga uruhombo, ngakizi mùshekeereza naaho, ti honyo!

27 Ikyanya mugalonga ubuhanya, bunamùyifuke kwo nga kihuhuuta, ne'kyoba kinamùyizingire kwo, mugahanyagala, munabe mukoli ziizirwi no'lushunguti no'mwizingeerwe. 28 Ku yikyo kyanya, mugakizi mbamagala, ndaganamùyitaba. Na kundu mugakizi ndooza, haliko mutagambona. 29 Si mwâli kizi shomba ubwitegeereze, mutanasiima kwo mukizi simbaha Nahano! 30 Ikyanya n'gamùyerekeza, mutananyemeera. Ne'kyanya nâli kizi mùhanuula, mutanandwaza. 31 Na bwo mwâli kizi yifunda mu mabi, leero mwayikululira umwama. Bwo mwâli kizi shungikira abandi amagambi, buno mwenyene mwe mugakizi galongaga. 32 Ikyanya abahwija batali mu yuvwa, bali mu yitwa. Na bwo batali mu yitonda, bali mu shereezibwa. 33 Haliko, ngiisi úgakizi ndega amatwiri, yehe, agatuula mu kati ko'mutuula. Agaaba atuuziri mu butoge, ndaanabyo íbigakizi múkanga.»

2

Ngiisi kwo'mwitegeereza ali mu genduukirwa

- 1 E mwana wani, ukizi yemeera amagambo gaani.
Ikyanya nakuyereka íbikwaniini, ukizi bisingula mu mutima gwawe.
- 2 Ukizi tegaga amatwiri ku magambo go'bwitegeereze,
unabe ugafitiirwi kwo, lyo usobanukirwa.
- 3 Ukizi huuna kwo uhaabwe ubwitegeereze,

- unakizi ndakira, lyo ulonga ukusobanukirwa.
- ⁴ Yubwo bwitegeereze, ukizi bushakula nga kwo wangashakula iharija.
Na kundu bwangaba nga bubishirwi, ukizi bulooza ngana.
- ⁵ Iri wangagira kwokwo,
lyo ugalonga ukusobanukirwa kwo Nahano akwaniini akizi simbahwa.
Na mwi'yo njira, unalonge ukumenya Rurema ngiisi kwo ali.
- ⁶ Mukuba, Nahano naaho, ye mu haana ubwitegeereze.
Ali mu haana no'bumenyi kwakundi, halinde abandu banasobanukirwe.
- ⁷ Iri abandu bangakulikira ibyo'kuli, lyo bagaaba bali no'bwitegeereze.
Mukuba, ngiisi ábatali na'mahube, ali mu bashuutira.
- ⁸ Ee! Ngiisi ábatuuziri mu kati ko'kuli, ali mu balanga mu kuli kwabo.
Na ábali mu fitirwa ku bye'mwage, ali mu bakingira.
- ⁹ Ku yikyo kyanya, lyo ugasobanukirwa na íbikwaniini,
na íbiri biija, na íbiri byo'kuli, na íbitungiini.
- ¹⁰ Ee! Ugalonga ubwitegeereze mu mutima gwawe.
No'bumenyi bunakizi kusimiisa.
- ¹¹ Ubwitonde bugakizi kusingira.
No'bumenyi bunakizi kulanga.
- ¹² Ikyanya banangora-mabi bagaagira mbu bakulyeryege,

- ubwitegeereze bugakizi kukiza.
- 13 Injira ízigolosiri, yabo babi bali mu zijandagira,
gira bakizi genda mu kihulu.
- 14 Bali mu siima ukukizi yifunda mu mabi.
Banali mu kizi shambaalira ukushobeka amagambo go'kuli.
- 15 Ngiisi byo bagweti bagaagira, bihengamiri.
Ngiisi ho bali mu lenga, bali mu lyeryegana.
- 16 Ubwitegeereze bugakukiza na ku mukazi mushule.
Uyo mukazi, ehee! Ali mu gira mbu akuyeruze ku magambo malembu-malembu.
- 17 Ali mu ba keera akasiga yiba, ishasha yage,
anabe atatwaziizi ikihango kyo akanywana imbere lya Rurema.
- 18 Ngiisi úwayingiraga mu nyumba yage, iri agenda imwa Nakuzimu.
Injira zaage ziri mu lola naaho mu bafwiri.
- 19 Mu bali mu genda imwage, ndaaye úwangagaluka,
ndaanaye úli mu shubi longa ubugumaana.
- 20 Ku yukwo, ukizi yigira umugani ku bandu biija,
unakizi kulikira injira za ábatungiini.
- 21 Mukuba, ngiisi ábatungiini, bo bagatuula mu kihugo,
na ngiisi ábali bazira kashembo, bagagenderera ukuyama mwo.
- 22 Si banangora-mabi boohe, bagatwibwa mu kihugo.
Abalyalya bagakabulirwa hala.

3

Ihano imwe'misore

¹ E mugala wani, utakizi yibagira amigirizo gaani. Si ukizi gasingula mu mutima gwawe. ² Kwokwo, kwo ugayushu-ula imyaka ku burambe bwawe, unakizi genduukirwa bweneene. ³ Utayibagirage ukukundana, no'kuyemeerana. Si yibyobyombi, ukizi yama ubiyambiiti mwi'gosi lyawe, unabe ubiyandisiri mu mutima gwawe. ⁴ Kwokwo, lyo ugakizi gingikwa, unalonge ukukizi simiisa abandu, kiri na Rurema.

Ukizi yegamira Rurema

⁵ Ukizi langaalira Nahano ku mutima gwawe gwoshi, utanakizi yegamira ku bwenge bwawe. ⁶ Ngiisi byo ugakizi kola, ukizi muhanuusa, halinde anakizi kugenduusa. ⁷ Utakizi yibona kwo we mwene ubwenge! Si ukizi yiyeka na'mabi, unabe usimbahiri Nahano. ⁸ Kwokwo, lya'magala gaawe gagaaba gali magumaana. Kiri na'mavuha gaawe, ganakizi kana. ⁹ Ukizi simbaha Nahano ku bindu byawe, unakizi mutomoza ku mwimbu gwawe. ¹⁰ Kwokwo, lye'bihinda byawe bigakizi yijula mwe'ngano. Kiri ne'ndango zawe, zinakizi yijula mwe'divaayi. ¹¹ E mugala wani, ikyanya Nahano akuyerekeza, utakizi mugayiriza. Ne'kyanya agakukanukira, utakizi bona buligo. ¹² Si ngiisi ye Nahano akuuziri, ye

ali mu hana! Biri nga kwo yishe wo'mwana ali mu kunda mugala wage, anamúhane.*

¹³ Ahiriirwi, ngiisi úli mu longa ubwitegeereze, analongage ukusobanukirwa. ¹⁴ Mukuba, ubwitegeereze, bwo buli mu ba na'kamaro ukuhima iharija. Ubunguke bwabwo, buhimiri kiri na bwe'nooro. ¹⁵ Ubwitegeereze buli ne'kishingo ukuhima amabuye miija-miija ágakeyengiini. Ndaanakyo kindi kyo wangayifwijiri, ukubuhima. ¹⁶ Mu kuboko kwabwo kwe'lulyo, muli ubulamu bwe'myaka mingi. Na mu kwo'lumoshu, muli ubugale, kiri no'lushaagwa. ¹⁷ Ikyanya uli mu kulikira ubwitegeereze, buli mu simiisa bweneene, bunali mu kuletera umutuula. ¹⁸ Ngiisi úli mu kizi hoobera ubwitegeereze, buli nga kiti kyo'kuleeta ubugumaana. Ngiisi ábali mu bugwata, bali bahiirwa. ¹⁹ Ku njira yo'bwitegeereze, Nahano akabumba indaliro ze'kihugo. Na bwo áli kizi sobanukirwa, lyo akalonga ukusikamya igulu. ²⁰ Ku bumenyi bwage, amabenga ganaboneka. Kiri ne'bibungu byanaleeta ikimi.

²¹ E mugala wani, ukizi langa ubwitegeereze, kiri no'bwitonde. Utayemeere kwo bikushaagage mu masu. ²² Mukuba, yibyo byombi, bigaatuma ugaalama, binakizi limbiisa ni'gosi lyawe. ²³ Ngiisi ho ugakizi lenga, ugakizi longa umutuula. Kiri no'kugulu kwawe, kutanakizi

---

* **3:12** 3.12-13 Baheburaniya 12.5-6.

ki siitara. ²⁴ Ikyanya ugaaba ukoli gwejiiri, utagakizi ki kanguka. Si ugakizi longi iro liija. ²⁵ Iri kiteero kyangakuhikiraga, utagapaapa! Kiri ne'kyanya banangora-mabi bagayiji kuteera, utagakizi yoboha. ²⁶ Si Nahano agakizi kusikamya, anakizi langa ne'shando zaawe, zitagendi gwa mu mutego.

²⁷ Iri umundu angayiji kubwira kwo umútabaale, unabe uli no'bulyo, utamúyime! ²⁸ Ne'ri angayiji kutabaaza, unabe uhiiti ibyo wangamútabaala mwo, utamúhende, ti: «Utee gendaga! Ugaluke kusheezi, lyo ngakutabaala.» ²⁹ Utakizi shungikira umutuulani wawe amabi. Si mutuliinwi mu kuyemeerana! ³⁰ Ikyanya ndaalyo igambo lyo'mundu akuhubira kwo, utakizi múlongooza, kandi iri kumúhalanga. ³¹ Ikyanya abandu bali mu komeresania, utakizi bayuvwirwa ulugi. Utanakizi kulikira ingesho zaabo. ³² Mukuba, yabo banangora-mabi, Nahano abashombiri. Si ábakwaniini, boohe, ali mu babiika kwo'bwira. ³³ Ikyanya abandu bali mu gira íbitali nga byo, Nahano ali mu badaaka. Si ngiisi ábali mu gira íbikwaniini boohe, ali mu kizi bagashaanira.† ³⁴ Ngiisi ábali mu gayirizania, Nahano ali mu bagayiriza. Si abatuudu boohe, ali mu bagashaanira. ³⁵ Abandu bo'bwitegeereze, abandu bagakizi bagingika. Si abahwija boohe, bagateezibwa ishoni.

---

† 3:33 3.33 Yakobo 4.6; 1 Peturu 5.5.

4

Akamaro ko'bwitegeereze

¹ E bagala baani, bwo nie yisho, muyuvwirize ngiisi byo ngweti ngamùyigiriza. Mukizi ndegaga amatwiri, lyo mulonga ukusobanukirwa. ² Yaga migirizo gaani, galyagagi ga'kamaro. Ku yukwo, mutagajajaake! ³ Yaho keera, nâli ki riiri mwanuke mu nyumba ya daata. Maawe âli nguuziri, nga mwana we'kininga. ⁴ Ku yikyo kyanya, Daata âli kizi mbanuula, ti: «Yaga magambo gaani, ukizi gasingula mu mutima gwawe. Ngiisi byo ngweti ngakutegeka, ukizi bigira, lyo ugaalama. ⁵ Ukizi longaga ubwitegeereze, unasobanukirwe. Amagirizo gaani, utakizi gayibagira, utanakizi gajandagira. ⁶ Utakizi janda ubwitegeereze, si ukizi bukunda. Mukuba, bwo bugakizi kulanga, bunakizi kulaliira.* ⁷ Ubwitegeereze, bwo busumbiragi byoshi. Ku yukwo, ubulooze bweneene. Kundu wangamala byoshi byo uhiiti, ukizi sobanukirwa. ⁸ Yubwo bwitegeereze, ukizi bugingika, gira naawe, bukizi kusingika. Iri wangabugingika, naawe ugakizi longa ulushaagwa. ⁹ Ubwitegeereze, bugaaba nga lushembe kwi'twe lyawe, halinde ulonge ulushaagwa bweneene.»

¹⁰ E mugala wani, ngiisi byo ngweti ngakubwira, ubiyuvwirize bwija, halinde lye'myaka yawe iyushuuka. ¹¹ Ngakizi kuyerekeza mu kati ko'bwitegeereze, halinde ngizi kurongoora mu njira ízitungiini. ¹² Ikyanya ugakizi genda,

* 4:6 4.6 Baheburaniya 12.13.

ndaaye úgakizi kuhangirira. Kiri ne'kyanya ugakizi suula umulindi, utagasiitara. ¹³ Ikyanya ndi mu kuyereka ubwitegeereze, ukizi bukania. Utanakizi buleka, mbu bukufuushuke. Ukizi bulanga bwija. Mukuba, bwo buhiiti akamaro ukuhima ibindi byoshi. ¹⁴ Utakizi komeerana na banangora-mabi! Utanakizi yifunda mu njira za'bandu babi. ¹⁵ Ngiisi ho bali mu lenga, utakolwe mbu ukizi hayegeera! Si ukizi habambala, unayigendere. ¹⁶ Yabo banangora-mabi, si batangagwejera, bátazi gira amabi! Batanali mu hunira, bátazi gwisania. ¹⁷ Amabi gaabo, byo byokulya byabo. No'bwitani, yo divaayi yabo.

¹⁸ Imikolezi ya ábakwaniini, iri nga lukula. Umulengeerwe gwayo, guli mu kizi genderera ukuyaka, halinde izuuba linatanguule. ¹⁹ Si imikolezi ya banangora-mabi, yohe, iri nga kihulu kya namudidi. Batanayiji íbiri mu basiitaza.

²⁰ E mugala wani, ngiisi go ngweti ngakubwira, ugayuvwe bwija! Ukizi gategaga amatwiri. ²¹ Gatashaage mu masu gaawe! Si ukizi galanga bwija mu mutima gwawe. ²² Ngiisi ábali mu gayakiira, gali mu baleetera ubugumaana, gunali mu ba muti ku magala gaabo gooshi. ²³ Ne'ngingwe ya byoshi, ukizi langa íbiri mu mutima gwawe. Mukuba, imitono yawe, yo iri mu rongoora uburambe bwawe bwoshi. ²⁴ Utakoleese akanwa kaawe, mu kukizi deta ibinyoma! Utanakizi lyeryegana mu kudeta. ²⁵ Amasu gaawe gakizi yama gali mu

lola imunda uli mu genda, ganakizi lola ku bikwaniini. ²⁶ Ngiisi byo ugakizi gira, ukizi biyitegeereza bwija, gira lye'shando zaawe zikizi fina ahagolosiri. ²⁷ Utakizi habukira ilulyo, kandi iri ilumosho! Si ukizi yiyeka no'kugira amabi.

5

Tukizi yiyeka no'bushule

¹ E mugala wani, bwa'magambo gaani gali go'bwitegeereze, ukizi gayuvwiriza. Ee! Ukizi gatega amatwiri, lyo ulonga ukusobanukirwa. ² Kwokwo, lyo ugaaba mwritegeereza, halinde unakizi langa akanwa kaawe, kadete bwija. ³ Umukazi mushule ali mu yeruzania ku magambo manunu nga buuki. Ehee! Gali mu ba gatyeriiri ukuhima amavuta. ⁴ Halikago mu kuheza, gali mu ba malulu nga nduza, ganali muugi nga ngooti. ⁵ Amagulu gaage gali mu shongaga iwa lufu. Ishando zaage zishooziri imwa Nakuzimu. ⁶ Atali mu twaza injira yo'kuleeta ubugumaana. Si injira zaage ziri mu nyooka-nyooka, atanayiji ngiisi kwo ali. ⁷ Ku yukwo, e bagala baani, munyuvwe. Yaga magambo gaani, mutagayibagire. ⁸ Ulya mukazi mushule, ukizi musiga hala! Utakizi yegeera kiri ha mulyango gwe'nyumba yage. ⁹ Mukuba, iri wangagiyegeera, ugaaba waheereza abandi ubugale bwawe, unayiji kengeera, washeegula byoshi byo uhiiti mu biitani. ¹⁰ Yubwo bugale bwawe, utabumalire mu kuyigusa ibinyamahanga, utanayemeere kwe'mitubanulo yawe,

iyagaze ugundi. ¹¹ Si ubuzinda, ku kyanya amagala gaawe gagaaba gashereezibwa, unabe ugweti ugagongeera naaho, ¹² iri unadeta: «Yoho wee! Kituma kiki ndakalooza ukuyerekezibwa? Si ikyanya n'galongaga ihano, umutima gwani gutâli litwaziizi! ¹³ Ngiisi byo abigiriza bâli kizi nyigiriza, ndakabisimbaha. Ikyanya bakagira mbu banyigirize, ndakabatwaza. ¹⁴ Buno, ngola bu shereezibwa lwoshi-lwoshi, na ngola ngateezibwa ishoni ha bweruula!»

¹⁵ Ukizi nywa amiiji mu kirigo kyawe naaho! Ee! Mukaawe naaho, abe ye ugakizi kunda. ¹⁶ Kituma kiki amiiji gaawe gangamwagukira ngiisi handu? Kituma kiki inyiji zaawe zangashaabukira mu mitalimbwa? ¹⁷ Yago miji gali ge'mwawe wenyene, utakizi gashangira ne'binyamahanga. ¹⁸ Ukizi shambaalira umukazi ye ukayanga ukiri musore. Si agweti agakusimiisa, nga shyoko ya'miiji. ¹⁹ Mukaawe, anonosiri nga mbongo, anasimisiizi nga kasa. Aahago! Ngiisi kyanya, amabeere gaage gakizi kusimiisa. Unakizi yama umúkuuziri. ²⁰ E mugala wani, utakolwagwa mbu ube muja wo'bushule. Hatanagire muka ugundi mushosi ye ugakizi hoobera. ²¹ Ewe! Si Nahano abwini-bwini ngiisi kwo ugweti ugaagira. Na ngiisi ho ugweti ugalenga, Nahano ali mu ba ahabwini. ²² Nangora-mabi ali mu gwatwa mu mabi gaage yenyene. Yago mabi, iri migozi yo'kumúzirika lwoshi. ²³ Uyo nangora-mabi atagweti agasimbaha amigirizo. Kyo kitumiri agaafwa naaho. Na hi'gulu lyo'buhwija bwage, kyo kitumiri aga-

habuka.

6

Amahano gana

¹ E mwana wani, ubaagage makengwa mu kutanga ingwati hi'gulu lyo'gundi mundu, utanakizi gibiika kwo'muhango. ² Si hali ikyanya wangayishwekeesa, unabe keera wayigwatiisa ku magambo gaawe. ³ E mwana wani, bwo keera wayibiika mu maboko go'winyu, ugirage kwokuno, mu kuyikiza mwo: Ugendere uyo winyu, unayibiike haashi bweneene, iri unamúyinginga kwo akukejeerere. ⁴ Utanaleke amasu gaawe mbu gatoole iro! Ne'ngohe zaawe, utazileke mbu zihunire. ⁵ Gulya mwenda, ugendi guyifuushula mwo! Ube nga kasa, kwo kali mu yifuushula mu maboko go'muhiivi, unabe nga kanyuni, kwo kali mu fuuka mu mutego.

⁶ E mwolo, ulolere umugani ku kashwa. Unakizi yisaliza hi'gulu lye'mikolwa yako, gira lyo ulonga ubwitegereze. ⁷ Akashwa katahiiti umwimangizi, kandi iri umutwali, kandi iri mwene umukolwa. ⁸ Kundu kwokwo, ku kyanya kye'kikamo, kali mu gwanwa kayibiikira ibihinda. Ibyokulya byako, kali mu bikuumania ku kyanya kyo'mwimbu. ⁹ E mwolo! Ugayama ugwejiiragi halinde mangoki? Ewe! Ka utâye vyuke? ¹⁰ Uli mu yidesa, mbu: «Leka ndee yigwejerera! Ndee hunira hiniini. Ndee funya amaboko, gira nduhuuke!» ¹¹ Ku yikyo kyanya,

ugatubiirwa no'bukeni nga munyazi, ubukekerere bunakugwate nga muhulula.

Umubeeshi

¹² Umubeeshi atagweti kamaro, ali mu genda agatyabiriza ululimi mu kudeta ibinyoma naaho.

¹³ Anali mu hubiisania mu kukizi kemana ne'bisike, na mu kukizi yisiitazania kwo, na mu kukizi yehezania ne'minwe. ¹⁴ Mu mutima gwage, ali mu shungika amabi, mu kati ko'bulyalya. Kyo kitumiri ayamiri ali mu longoozania. ¹⁵ Kundu kwokwo, mu siku ízigayija agayami longa amakuba. Ee! Buzira kutindirira, agashereezibwa, atanâye kire!

Ngiisi íbiri mu yagaza Nahano

¹⁶ Hali amagambo galindatu ágali mu yagaza Nahano, anagashombiri bweneene. Yago magambo, gangahika kiri na galinda, ganali gaaga:

¹⁷ Amasu ágali mu yikangaata,
no'lulimi úluli mu kizi beesha,
na'maboko ágali mu yona umuko
gwo'muzira buhube,

¹⁸ no'mutima úguli mu shungika amabi,
na'magulu ágali mu tyambajukira iwa ku-
gira amabi,

¹⁹ na'kamasi ákali mu tanga ubumasi
bwe'bibeeshi,
na úli mu shombania abaguma.

Ihano hi'gulu lyo'bushule

²⁰ E mugala wani, ngiisi byo yisho akubwiziri, ukizi bikania. Utanajandirire amigirizo ga nyoko. ²¹ Amagambo gaabo, ukizi yama

ugasingwiri mu mutima gwawe. Unakizi yama ugayambiiti mwi'gosi. ²² Ku kyanya ugakizi genda, gagakizi kurongoora. Ne'kyanya ugaaba ugwejiiri, gagakizi kulanga. Kiri ne'kyanya ugaaba uvyusiri, ganakizi kuhanuula. ²³ Ee! Yizo maaja, na yago migirizo, liri itara lyo'kumoleka imbere lyawe. Ikyanya bagakuyerekeza, byo bitumiri ugaaba uli mugumaana. ²⁴ Yibyo byoshi, bigakizi kulanga no'mukazi wa'mahimba mabi, Binakulange kiri na'magambo go'mukazi mweruzi. ²⁵ Kundu angabiiri anonosiri, utakizi hemuka. Utanagwatwe imbira, mbu bwo ali mu kuyeruza. ²⁶ Umukazi mushule ali mu kulihisa ibindu biniini naaho, si imwa muka beene yohe, wangahambiri siga kiri yi'twe. ²⁷ Aahago! Ko'mundu angabiika umuliro ku kifuba kyage, ne'byambalwa bitanahiire? ²⁸ Kwakundi, ka angagufina, ne'shando zitanahiire? ²⁹ Kwokwo, kwo biri ne'mwo'mushosi úwalaala na muka uwabo. Ndaanaye mushosi úwangamúlaala kwo, mbu atanahanwe. ³⁰ Umundu, iri angazimba hi'gulu li'shali, abandu batangamúbona buligo. ³¹ Kundu kwokwo, iri angagwatwa, akwaniini alihe ubugira kalinda, halinde anatanagage ngiisi íbiri mu nyumba yage. ³² Kiri no'mushosi úgweti úgasambana muka uwabo, naye ndaabwo bwenge ahiiti! Si ali mu yishereeza yenyene! ³³ Bagakizi múmota imbi, iri banamúgayiriza bweneene. Ishoni zaage zitanakizi múlyokerera kwo. ³⁴ Uyo mukazi, yiba agalangama bweneene hi'gulu lyo'luugi. No'lusiku agayihoola, atagaki ba ne'kimino. ³⁵ Ndaayo ngwati yo agayemeera! Na kundu

bangamúshonga ikitulire, atagaki kiyakiira,
kundu kyangaba kiri kanyamwala!

7

Ihano hi'gulu lya'bashule

¹ E mugala wani, amagambo gaani, ukizi gakania. Ukizi langa ne'maaja zaani mu mutima gwawe. ² Iri wangakizi zikania, lyo ugaalama. Kwokwo, ukizi langa amigirizo gaani, nga kwo uli mu langa imboni ya'masu gaawe. ³ Yago migirizo, ukizi gayambala ku minwe yawe, lyo ukizi gayikengeeza, unakizi gayandika na mu mutima gwawe. ⁴ Ukizi langa bwitegeereze nga ye mwali wawe, unakizi yijibana no'bumenyi. ⁵ Iri wangaba no'bwitegeereze, bwo bugakizi kukingira no'mukazi mushule. Kundu agweti agalyeryegana, haliko ugaaba no'bulyo bwo'kumúyieka.

Umukazi mushule

⁶ Iri hakaba lusiku luguma, nâli riiri mu nyumba yani, nyimaaziri ha kaazo. ⁷ Nanalangiiza imisore mingi mihwija. Nanabona kwo muguma wabo, kyâli kizeeze kya bweneene. ⁸ Yugwo musore, gwâli kizi lenga mu mutalimbwa, gwanayahuka iwa nyumba yo'yo mushule. ⁹ Yikyo kyanya, kyâli kola kya'kabigingwe, ne'hihwehwerwe hyâli kola mu gwata. ¹⁰ Lyeryo, ulya mukazi anahuluka, anamúyegeera. Âli koli yilimbisiizi nga mukazi mushule, anâli loziizi ukumúyerega. ¹¹ Âli kizi deta kwi'zu lihamu, buzira kuyitonda. Âli

mudali-daali, atanâli kizi beera ha kaaya. ¹² Âli kizi genda mu mutalimbwa, na mu kaguliro. Anâli kizi lindirira abashosi ku butambi bwe'njira. ¹³ Ulya mukazi, iri akabonaga yugwo musore, anagugwata, anagunyunyuguta. Buzira kuyuvwa ishoni, anayami gubwira kwokuno: ¹⁴ «N'galagaania ukutanga amatuulo go'kuyerekana ingoome, na zeene keera nagatangaga, hanaki sigiiri inyama zo tugaalya twembi i kaaya! ¹⁵ Njuba mu kulooza, kyo kyatuma nayiji kusanganira. Na buno, keera nakulongaga. ¹⁶ Ewe! Ngoli yajiri ingingo yani bwija. Mbiiti ibibwikwa biluke mu nuzi ze'kitaani, ukulyoka i Miisiri. ¹⁷ Keera nanabishangira kwo'mubadu, na'manemane, ne'hudi, no'mudalasini. ¹⁸ Aahago, uyijage! Bwobuno, tugendi laalanwa, halinde shesheezi. Ee! Uyije tuyisimiise mu bushule! ¹⁹ Mukuba, yibanie akabalamira hala bweneene, atanali ho! ²⁰ Yibanie, akagenda ne'fwaranga nyingi, ataganagaluka, umwezi gútazi baluka.» ²¹ Kwokwo, kwo'yo mushule akahubiisa yugwo musore ku magambo manunu-manunu. Anagulevya, mu kugulyeryega. ²² Masaasa atabukwa! Gulya musore gwanayami múkulikira. Gwanaba nga ngaavu ígagendi baagwa, gwanaba kandi nga mbongo íyagwatwa mu mutego, ²³ halinde umwambi gunagibere ubudiku. Gwanaba kandi nga kanyuni ákagendi yiduudika mu mutego. Yehee! Atanamenye kwo agendi siga mwi'twe lyage.

²⁴ E bagala baani, buno munyuvwirizagye!

Mukizi ndega amatwiri. ²⁵ Umukazi mwene uyo, hatagire úgakizi yemeera kwo'mutima gwage gukizi múkulikira! Na ngiisi ho ali mu lenga, mugirage mukizi hayiyeka. ²⁶ Ulya mukazi, keera akahubiisa abashosi bingi, halinde banafwa hi'gulu lyage. ²⁷ Inyumba yage, ye namuhirye wo'kuhisa abandu i kuzimu. Hali mu yikiza abandu imwa Nakuzimu.

8

Ubwitegeereze bwahamagalana

- ¹ Bwitegeereze agweti agakuhamagala,
Bumenyi agweti agateerera umulaga.
- ² Yabo bombi, bali mu kuhamagalira ku njira
íziri ku marango,
na íziri ha mashangaaniza.
- ³ Bayimaaziri kiri ha marembo go'kuyingira mu
kaaya,
bali mu kizi teerera umulaga imwa ábali mu
galenga mwo kwokuno:
- ⁴ «E bandu, ngweti ngamùberangira,
kwo muli mweshi.
- ⁵ E bahwija, mukizi longaga ubwitegeereze.
E bizeeze, mukizi sobanukirwa.
- ⁶ Mukizi yuvwa bwija.
Amagambo go ngaadeta, gali na'kamaro
bweneene.
Ee! Byoshi byo ngola ngaadeta, biri byo'kuli,
- ⁷ ndaanabyo binyoma íbigali mwo.
Si amagambo ge'bibeешa goohe, ngashom-
biri bweneene!
- ⁸ Amagambo gooshi ágali mu lyoka mu kanwa
kaani, gatungiini.

- Mu kati kaago, ndaalyo írihengamiri, nda-analyo írishobiri.
- ⁹ Ngiisi ábali mu sobanukirwa, bayiji-yiji kwo ndi mu deta íbiri byo'kuli.
Ee! Booshi ábali no'bumenyi, bayiji kwo bitungiini.
- ¹⁰ Galya migirizo gaani, ukizi galooza bweneene ho wangalooza iharija.
Ee! Ukizi looza ubumenyi, ho wangalooza inooro muguuhya.
- ¹¹ Si ubwitegeereze, buli na'kamaro, ukuhima amabuye madukula ágakeyengiini, bunahimiri byoshi byo wangayifwijiri.
- ¹² «Nie bwitegeereze, ndi no'bumenyi, no'bwenge, na nzobanukiirwi bweneene.
- ¹³ Ngiisi úsimbahiri Nahano, ali mu shomba amabi.
Kwokwo naani, njombiri ubwikangaate, no'kuyihaya.
Njombiri ne'ngesho mbi, ne'bibeesh.
- ¹⁴ Nie nzobanukiirwi, na ndi mu hanuulana, ndi no'bwitegeereze, kiri no'bushobozi.
- ¹⁵ Ndi mu tabaala abaami, halinde batwale bwija.
Abatwali nabo, ndi mu batabaala ukubiika imaaaja ízikwaniini.
- ¹⁶ Kiri na'baluzi, bali mu longa ubutwali.
Na'bandi bakulu, bali mu ngoleesa mu kurongoora bwija.
- ¹⁷ Ngiisi ábanguuziri, naani mbakuuziri.
Na ngiisi ábagweti bagandooza, bagayiji ndonga.

- 18 Nie mwene ulushaagwa no'bugale.
Na yubwo bugale, buli mu genduusania.
- 19 Ngiisi byo ndi mu haana, biri biija, ukuhima
inooro muguuhya,
no'kuhima iharija nyiija.
- 20 Ndi mu kulikira ibikwaniini,
iri na ngulikiriza imaaja za Rurema.
- 21 Ngiisi ábanguuziri, ndi mu kizi baheereza
ubugale,
halinde ibihinda byabo binayame biyijuliiri.
- 22 Nie bwitegeereze, Nahano akatee mbumba
ikyanya átazi bumba ikindi kindu kyoshi.
- 23 Ee! Ku ndondeko ya byoshi, lyo n'gatee
bumbwa.
Ikyanya ikihugo kikayiji bumbwa, nâli koli
yamiri ho.
- 24 Nâli kola ho, kiri ne'kyanya inyaaja zitâli zaazi
ba ho,
ne'kyanya ishyoko za'miiji zitâli zaazi
bumbwa.
- 25 Kiri ne'kyanya imigazi no'tugangazi bitâli
zaazi biikwa ahandu haabyo,
nâli koli tuuziri ho.
- 26 Ku kirya kyanya, Rurema atâli zaazi bumba
ikihugo,
kandi iri indalo, kandi iri ulukungu.
- 27 Nâli kola ho, ikyanya Rurema akabumba igulu,
na ku kyanya akazungulusa ulubibi ku
nyaaja.
- 28 Nâli kola ho ne'kyanya akabiika ibibungu
kwi'gulu,
ne'shyoko ze'nyaaja.

- 29 Nâli kola ho, ne'kyanya akabiikira inyaaja
 ulubibi,
 gira amiiji gatalujabuke,
 ku kyanya akabiika indaliro ze'kihugo.
- 30 Ku yikyo kyanya, twâli kizi kolanwa,
 nga naluganda wo'bulenga.
 Ngiisi lusiku, nâli kizi ba na'malega,
 bwo twâli ririinwi.
- 31 Ee! Nâli kizi shambaalira ikihugo na booshi
 ábakituuziri mwo.
 Nâli kizi shambaalira ukutuula kuguma
 na'bandu.
- 32 «E bagala baani, mundegage amatwiri.
 Bahiriirwi ngiisi ábagweti baganzimbaha.
- 33 Ngiisi byo ngweti ngamùyigiriza, mukizi bika-
 nia, gira mube bitegeereza.
 Si mutakizi bijajaaka.
- 34 Ahiriirwi, ngiisi úli mu ndega amatwiri.
 Ali mu yama abwatiiri ha mulyango
 gwe'nyumba yani,
 mu kulindirira, halinde ikyanya ngayingira.
- 35 Ngiisi ábali mu ndonga, bagayama bali bagu-
 maana,
 banabe bagashaniirwi na Nahano.
- 36 Si ngiisi ábatali mu ndonga, boohe, bali mu
 yikululira umwama boonyene.
 Ee! Ngiisi ábanjombiri bakuuziri Narufu.»

9

*Ka ugakulikira ubwitegeereze kandi iri
 ubuzeeze?*

¹ Bwitegeereze akayubaka inyumba yage, anagishinga mwe'nguliro zirinda. ² Ha nyuma, analingaania ibyokulya byo'lusiku lukulu, kuguma ne'divaayi, anabibiika ku kashasha. ³ Anatuma abaja-kazi baage ku migazi ya'kaaya, banakizi berangirira abandu ti: ⁴ «Ngiisi kizeeze kiyijage hano!» Na ngiisi kirogorogo, mukibwire: ⁵ «Uyiji lya ibyokulya byani! Unanywe na ku divaayi yo natonga. ⁶ Ujandage ubuhwija bwawe, lyo ukizi lama. Ukizi kulikira injira yani, bwo iri mwo'bwitegeereze.»

⁷ Iri wangagwana umundu wo'kuhonyolezania, unamúyerekeze, agakutuka naaho. Ne'ri wangayerekeza nangora-mabi, agagenderera ukukunaakira. ⁸ Ku yukwo, utayerekeze umunabwikangaate, gira utayiji shombwa! Si umwitegeereza yeki, wangamúyerekeza, anakukunde. ⁹ Ukizi yigiriza abitegeereza, gira lyo'bwitegeereze bwabo bukizi yushuuka. Ukizi yigiriza na ábakwaniini, gira bakizi yiga ibye'ngingwe. ¹⁰ Ku kyanya umundu asimbahiri Nahano, lyo'bumenyi buli mu múyijaga mwo. Ne'ri angalooza ukusobanukirwa, akwiriiri amenye ulya Mutaluule. ¹¹ Iri wangatuula ku bwitegeereze, lye'siku zaawe zigaaba nyingi, halinde imyaka yawe inayushuuke. ¹² Iri wangaba mwitegeereza, wenyene ugalonga akamaro. Si ngiisi úli mu gayirizania, yehe agayikululira umwama.

¹³ Umukazi muhwija ali mu kizi longoola-longoola, ndaanabyo ayiji, ndaanabwo bu-menyi ahiiti. ¹⁴ Ali mu yibwataza kwi'rembo lye'nyumba yage, hanabe handu áhayinamusiri mu kaaya. ¹⁵ Ali mu kizi hamagala ngi-isi ábali mu lenga mu njira, kundu bagweti bagayigendera naaho mu mikolwa yabo, ¹⁶ ti: «Mwe bakiga, yijagi hano.» Ne'mwe'bizeeze, ti: ¹⁷ «Amagoloovi mazimbano, go manunu! Ne'byokulya íbiri mu liibwa mu bumbishwa, byo biri mu hesha bweneene!» ¹⁸ Kundu kwokwo, yabo bandu batayiji kwo hafwiriiri abandi. Ee! Ngiisi bo atálalisiri keera bakayitwa, banakoli lambamiri i kuzimu.

10

Imigani ya Sulumaani

- ¹ Iyi migani iri ye'mwa Sulumaani.
Umwana mwitegeereza ali mu shambaaza yishe.
Si umuhwija yehe, ali mu jengeeza nyina.
- ² Umundu, kundu angagungana, ndaako kamaro ka ali mu longa.
Haliko, ikyanya agira íbikwaniini, lyoki ali mu kizibwa mu lufu.
- ³ Umundu úkwaniini, Nahano atali mu múleka mbu ashalike.
Si banangora-mabi boohe, ali mu bahangirira, batalonge byo bayifwijiri.
- ⁴ Aboolo bali mu yikululira ubukeni.
Si ikyanya umundu agweti agaakola, lyo ali mu gala.
- ⁵ Umutabana mwitegeereza, ali mu yibiikira ikihinda ku kyanya kyo'mwimbu.

- Si ngiisi úli mu yihuniza ku kyanya kyo'mwimbu, yehe, ali mu yiji teezibwa ishoni.
- ⁶ Ngiisi ábakwaniini bali mu gashaanirwa bwe-neene.
Si banangora-mabi boohe, mu magambo gaabo mubishamiri ubwitani.
- ⁷ Umundu úkwaniini, ikyanya abandu bali mu múkengeera, bali mu gashaanirwa.
Si nangora-mabi yehe, bali mu múyibagira lwoshi-lwoshi.
- ⁸ Umwitegeereza ali mu yemeera ukutegekwa.
Si umulabizi yehe, ali mu folomboka-folomboka, anashereere.
- ⁹ Ngiisi útuuziri mu kuli, ali mu genda mu kati ko'mutuula.
Si ngiisi úli mu nyooka-nyooka, yehe agaki bishuulwa.
- ¹⁰ Ngiisi úli mu bisha ukuli, ali mu libuza abandi.
Haliko, ngiisi úli mu yerekezenia ku bwer-anyange ali mu leeterana umutuula.
- ¹¹ Umundu úkwaniini, amagambo gaage gali mu leeterana ubugumaana, nga shyoko ya'miiji.
Si amagambo ga nangora-mabi, gali mu yitana.
- ¹² Ubushombani buli mu vyula imilongwe.
Si urukundo lwohe, luli mu bwikira amahube.
- ¹³ Ikyanya abandu bali mu ba basobanukiirwi, bali mu deta ku bwitegeereze.
Si umuzira bwenge yehe, ali mu kizi kubulwa iminyaafu mu mugongo, wa kubu!

- 14 Abitegeereza, kundu bangamenya igambo,
batali mu bala byoshi byo bayiji.
Si ikizeeze kyohe, kiri mu yami folomboka,
halinde kinashereezibwe.
- 15 Abagale, ibindu byabo biri mu balanga.
Si ikyanya umukeni ali mu bibula, ali mu
shereezibwa.
- 16 Ngiisi ábakwaniini, bagahembwa ubugu-
maana.
Si banangora-mabi boohe, ibihembo byabo
kuli kuhanwa-hanwa naaho.
- 17 Ngiisi úli mu yemeera ukuyekerezibwa, ali mu
ba ali mugumaana.
Si ngiisi útali mu twaza ihano, yehe, ali mu
habuka.
- 18 Ngiisi úli mu shombana ku bumbishwa, iri ali
ndyalya.
Na ngiisi úli mu bangaaniza uwabo, iri ali
muhwija.
- 19 Ngiisi úli mu tyabiriza ululimi, ali mu yami
yifunda mu byaha.
Haliko, iri wangahangirira akanwa kaawe,
lyoki uli mu ba mwitegeereza.
- 20 Ikyanya umundu úkwaniini ali mu deta, am-
agambo gaage gali mu ba nga harija nyiija.
Si nangora-mabi yehe, ndaako kamaro ko
ahiiti mu mutima gwage.
- 21 Umundu úkwaniini, amagambo gaage gali mu
tabaala abandu bingi.
Si abahwija boohe, bwo babuziri ubwenge,
kyo kitumiri bali mu fwa duba.
- 22 Ikyanya Nahano ali mu tugashaanira, tuli mu
gala.

- Atanali mu yushuula ubugale bwitu
kwa'malibu.
- 23 Ikyanya umuhwija ali mu gira amabi, ali mu
siima.
Si umunabumenyi yehe, ali mu kizi sham-
baalira ubwitegeereze.
- 24 Nangora-mabi, ngiisi byo ali mu yikanga kwo,
byo biri mu yiji mûgwata.
Si umundu úkwaniini yehe, ngiisi byo ali mu
yifwija, ali mu bilonga.
- 25 Ikyanya ikihuhuuta kiri mu huusa, nangora-
mabi ali mu minikwa.
Si ngiisi úkwaniini yehe, agasikama imyaka
ne'myakuula.
- 26 Umwolo, imbere lya nahamwabo, ali mu ba
nga lukalishi mu miino,
anabaagage nga kyusi mu masu.
- 27 Ikyanya umundu ali mu ba asimbahiri Na-
hano, ali mu yushuulirwa imyaka ku bu-
lamu bwage.
Si imyaka ya banangora-mabi, bali mu gitol-
erania.
- 28 Umundu úkwaniini alangaliiri kwo agalonga
amalega.
Si banangora-mabi boohe, kundu bangaba
na'mifwije, ndaabyo bagalonga.
- 29 Ngiisi ábakwaniini, bali mu kulikira Nahano,
anakizi balanga.
Si banangora-mabi boohe, ali mu bash-
ereeza.
- 30 Abandu ábakwaniini, batâye lyosibwe mu
kihugo.
Si banangora-mabi boohe, batagabeera
mwo.

- 31 Umundu mwija ali mu deta ku bwitegeereze.
Si umunabibeesha, ululimi lwage luga-
lyosibwa ni'keeta.
- 32 Ngiisi ábakwaniini, bayiji-yiji
íbyangasimiisania.
Si banangora-mabi boohe, bali mu deta
naaho íbitali nga byo.

11

- 1 Ikyanya abandu bali mu koleesa ibigero
byo'kugungana, bali mu yagaza Nahano.
Si ibigero byo'kuli byohe, biri mu
músimiisa.
- 2 Ikyanya umundu ali mu yikangaata, ishoni
nazo zinamútogere kwo.
Si abatuudu, boohe, bo bali mu longa ub-
witegeereze.
- 3 Abandu biija, ubutuudu bwabo bwo buli mu
kizi barongoora.
Si abanabibeesha boohe, bagashereezibwa
hi'gulu lyo'mujina gwabo.
- 4 Kundu umundu angaba ali no'bugale,
si ku lusiku lwo'kufwa, butamúhitiiri ka-
maro.
Haliko, umundu úkwaniini, yehe, ali mu kizibwa
mu lufu.
- 5 Ábakwaniini batuuziri bazira kashembo.
Kwokwo, injira zaabo ziri mu ba zigolosiri.
Si banangora-mabi boohe, bali mu shereezibwa
hi'gulu lya'mabi gaabo.
- 6 Abandu biija, ikyanya bali mu ba bakulikiiri
íbikwaniini, bali mu kizibwa.
Si abanabibeesha boohe, bali mu gwasibwa
mu mifwije gaabo mabi.

- 7 Ikyanya nangora-mabi ali mu fwa, umulangaaliro gwage guli mu yami hera lwoshi.
Na kundu âli biisiri umulangaaliro ku bugale bwage, ndaabyo buli mu mûtabaala kwo.
- 8 Umundu mwija ali mu kizibwa mu makuba.
Si nangora-mabi yehe, yago makuba gali mu mûtibukira kwo.
- 9 Ngiisi úgayiriziizi Rurema, ikyanya ali mu deta, ali mu shereeza umutuulani.
Si umundu mwija yehe, ali mu kizibwa ku njira yo'bwenge bwage.
- 10 Abandu biija, ikyanya bali mu genduukirwa, booshi mu kaaya bali mu shambaala.
Banali mu banda akabuuli, awi yiyi yiyi, ikyanya banangora-mabi bali mu fwa!
- 11 Abandu biija, bali mu gashaanira akaaya kaabo, iri banakayubaka.
Si banangora-mabi boohe, bali mu kashereeza ku magambo gaabo mabi.
- 12 Ngiisi útahiiti ubwenge, ali mu kizi keneka umutuulani wage.
Si umwitegeereza yehe, ali mu beera shee!
- 13 Ngiisi úli mu genda agahwehweteza, ali mu bishuuka ubumbishwa.
Si ngiisi úyemiirwi, yehe, ali mu bulanga mu mutima gwage.
- 14 Ikyanya ikihugo kiri mu bula uburongoozi, kiri mu shaabuka.
Si ikyanya abahanuuzi bali bingi, lyoki kiri mu kizibwa.
- 15 Ngiisi úli mu biikira umuhinjuka ubushinga, ali mu yiji tulagula.

- Si ngiisi úli mu bulahira, ali mu ba atuuziri mu mutuula.
- 16 Umukazi wo'kugirirana bwija, ali mu simbahwa.
No'mushosi we'misi, byo ali mu longa naaho, buli bugale.
- 17 Abandu be'shagayo, bali mu yiyungula boonyene.
Si umulangi yehe, ali mu yikululira umwama.
- 18 Nangora-mabi, ikyanya ali mu gungana, ibihembo byage biri mu múteba.
Si úli mu kola íbikwaniini, yehe, ali mu hembwa mu kati ko'kuli.
- 19 Ngiisi úli mu gira íbikwaniini, ali mu longa ukulama.
Si úli mu kulikira amabi, yehe, ali mu fwa.
- 20 Ngiisi ábali mu bisha ishungi mbi mu mutima, Nahano ali mu ba abashombiri.
Si ngiisi ábali bo'kuli, bo bali mu músimiisa.
- 21 Banangora-mabi, ukuhanwa, bagaahanwa nyene.
Si ábakwaniini boohe, bagakizi genda mu butoge.
- 22 Ikyanya umukazi abuyahiri, anabe atasobanukiirwi,
ali mu ba nga mbete ye'nooro íbiisirwi ku mushushu gwe'ngulube.
- 23 Abandu ábali mu gira íbikwaniini, bali no'mulangaaliro kwo bagagashaanirwa.
Si banangora-mabi, boohe, umulangaaliro gwabo, guli gwa kuhanwa ku buraakari naaho.

- 24 Ikyanya abandu bali mu haana ku mu-tima úgushenguusiri, bali mu yushuulwa kwe'bindi.
Si ikyanya bali mu yimana, bali mu herera mu bukeni.
- 25 Ikyanya abandu bali mu haana ku shagayo, bali mu genduukirwa.
Ne'kyanya bali mu tabaala abandi, Iyo nabo bali mu tabaalwa.
- 26 Ikyanya umundu ali mu bishiiriza ingano, abandu bali mu múdaaka.
Si ikyanya ali mu yemeera ukugiguliisa, bali mu kizi múgashaanira.
- 27 Ikyanya abandu bali mu looza ukugirirana amiija, nabo bali mu gagirirwa.
Si ngiisi úli mu looza ukugira amabi, galya mabi gali mu múgalukira.
- 28 Ikyanya abandu bali mu yegamira ibindu byabo, bali mu tindibuka.
Si umundu mwija yehe, agaadeha nga kyasi kibishi.
- 29 Ikyanya umundu ali mu shombania aba mu mwage, ali mu yiji yimbula mwe'mbuusi naaho.
Ee! Umuhwija, agayama ali muja wo'mwitegeereza.
- 30 Ikyanya umundu akwaniini, ali mu tabaala abaabo, anabaleetere ubugumaana.
No'mwitegeereza ali mu yigiriza abandi ngi-isi kwo bangatuula bwija.
- 31 Umundu úkwaniini ali mu longa ikihembo ku byo agira hano mu kihugo.
Aahago! Imwa nangora-mabi, ne'mwo'munabyaha, ka itali yo haahe!

12

- 1 Ngiisi úli mu siima ukuyerekezibwa, ali mu kulongera mwo'bumenyi.
Si útali mu siima ukukanukirwa, ali mu ba muhwija.
- 2 Umundu mwija ali mu simiisa Nahano.
Si ngiisi úshungisiri amabi, Nahano ali mu múhana.
- 3 Ikyanya umundu ali mu gira amabi, atan-gasikama.
Si ngiisi úkwaniini, yehe, ali nge'kiti íkiyisiizi imizi mwi'daho.
- 4 Umukazi úli mu simbahana, ali mu ba lushembe lwa yiba.
Si umukazi úli mu genda úgateezania ishoni, yehe, ali mu ba nga ahiiti ikibungu mu mavuha gaage.
- 5 Ikyanya umundu mwija ali mu shungika, ishungi zaage ziri mu ba zitungiini.
Si banangora-mabi, boohe, amahano gaabo gali mu tebana.
- 6 Banangora-mabi bali mu deta amagambo go'kutata hi'gulu lyo'kuyitana.
Si abandu biija, amagambo gaabo gali mu kiza.
- 7 Ikyanya banangora-mabi bali mu fwa, bali mu yami hera lwoshi-lwoshi.
Si imbaga yo'mundu mwija, iri mu yama isikamiri.
- 8 Umundu, ikyanya ali mu ba no'bwitegeereze, ali mu yivugwa.
Si ngiisi úli mu shobeka amagambo, bali mu múkeneka.

- 9 Umukiga, iri angaba ali no'mukozi wo'kumúkolera, ye mukulu ku munabwidundulike útahiiti hyo agaalya.
- 10 Umundu mwija ali mu kuya-kuya ibitugwa byage.
Si banangora-mabi boohe, kundu bangagira mbu bakejeererane, iri banakiri balangi naaho.
- 11 Ngiisi úli mu lima no'mwete, ali mu kizi longa ibyokulya bingi.
Si ngiisi úli mu yishinga amagambo mazira kamaro, yehe ali muhwija.
- 12 Banangora-mabi bali mu yifwija íbyanyukulwa.
Si abandu biija boohe, bali mu haana ku byo bahiiti.
- 13 Banangora-mabi, ikyanya bali mu deta amabi, gali mu yami bagwata.
Si umundu mwija yehe, ali mu yiyeka na'makuba.
- 14 Ikyanya umundu ali mu deta amiija, ali mu galongera mwo'bunguke.
Anali mu bulonga ku byo agweti agaagira na'maboko gaage.
- 15 Umuhwija abwini kwo ali mu gira íbikwaniini.
Si umwitegeereza, yehe, ali mu yemeera ukuhanuulwa.
- 16 Umuhwija ali mu yami yerekana ubute bwage duba-duba.
Si umutuudu yehe, atali mu twaza ibitusi.
- 17 Umundu mwija ali mu tanga ubumasi bwo'kuli.

- Si umulyalya yehe, ali mu tanga ubumasi
bwe'bibeessa.
- 18 Amagambo ga'malyogo gali mu tumitana nga
ngooti.
Si amagambo go'mwitegeereza, gali mu kiza.
- 19 Amagambo go'kuli gali mu yama ho imyaka
ne'myakuula.
Si amagambo ge'bibeessa, gali mu lenga
duba nga kugohya.
- 20 Ikyanya abandu bashungisiri ukugira amabi,
bali mu beesha-beessa.
Si ikyanya bali mu shungika umutuula, bali
mu ba no'bushambaale.
- 21 Umundu mwija, ndaago makuba
ágangamútibukira kwo.
Si banangora-mabi boohe, bali mu yama bali
mu malibu.
- 22 Ikyanya abandu bali mu beesha, bali mu
yagaza Nahano.
Si ikyanya bali mu deta ukuli, bali mu
músimiisa.
- 23 Umwitegeereza atali mu yihaya ku
bwitegeereze bwage.
Si umuhwija yehe, ali mu yami yitulikania
mu kudeta ubuhwija bwage.
- 24 Ngiisi úli mu kola ku mwete, agakizi twala
abaabo.
Si umwolo yehe, agazinda ukuhimbukira mu
buja.
- 25 Ikyanya umundu ali mu gerania, ali mu
shenguka naaho.
Si igambo lye'shagayo lyohe, liri mu
múshambaaza.

- 26 Umundu úkwaniini ali mu yegerezibwa na'biira baage.
Si banangora-mabi boohe, abaabo bali mu yami bahabura.
- 27 Umwolo, ikyanya ali mu hiiva, anayite inyami-
ishwa, atali mu giyokya.
Si abanamwete boohe, ngiisi byo bali mu longa, bali mu bisiimira.
- 28 Ikyanya umundu ali mu lenga mu njira íkwaniini, ali mu longa ubugumaana.
Iyo njira itali mu mútwala mu lufu.

13

- 1 Umwana mwitegeereza, ngiisi byo yishe ali mu múyigiriza, ali mu bisimbaha.
Si umwana wo'kuhonyolezania yehe, atali mu twaza amahano.
- 2 Abandu biija bali mu deta amagambo go'bwitegeereze, banali mu gagen-duukirwa mwo.
Si ábatali mu twazania boohe, bali mu yifwija naaho kwo bakizi komeresania.
- 3 Ngiisi úli mu yitonda mu kudeta, ali mu yikingira atafwe.
Si ngiisi úli mu yami vjuuka mu bitali nga byo, ali mu yishereeza.
- 4 Umwolo ali mu yifwija ikindu kirebe, si ndaahyo ali mu longa.
Si umundu wo'mwete yehe, ngiisi byo ali mu looza, ali mu bilonga.
- 5 Umundu mwija ali mu shomba ibibeesha.
Si banangora-mabi boohe, bali mu tuma abandu bagabatyoza, no'kubahonyoleza.

- 6 Ngiisi úli mu gira íbikwaniini, biri mu múlanga.
Si banangora-mabi boohe, bali mu shereez-
ibwa mu mabi gaabo.
- 7 Hali umundu úli mu yihaya kwo ali mugale,
ndaanahyo ahiiti.
Ugundi ali mu yigira nga mukeni, kiziga ali
na'kanyabungaka ke'bindu!
- 8 Umugale, ikyanya ali mu teerwa, angakoleesa
ubugale mu kuyiguluula.
Si umukeni yehe, ndaaye úli mu múbiika
kwe'kikando.
- 9 Abandu biija, bali mu tanguula bweneene!
Si banangora-mabi boohe, bali ngi'tara
írizimiri.
- 10 Ikyanya umundu agweti agayiheemya, ali mu
kizi longoola.
Si umwitegeereza ali mu yemeera ukuy-
erekezibwa.
- 11 Ibindu íbyatwibwa ku manyuku, biri mu mala
duba.
Si ikyanya bali mu kumania biniini-biniini,
biri mu yushuuka.
- 12 Ikyanya umundu ali mu biika umulan-
gaaliro kwi'gambo, linabe lyatinda, ali mu
hebuura.
Si ikyanya ali mu libiika kwo'mulangaaliro,
anayiji lilonga, iri alonga ubugumaana,
anashambaale.
- 13 Ikyanya abandu bali mu gayiriza ihano, bali
mu yiteera boonyene.
Si ngiisi ábali mu simbahana boohe, bali mu
hembwa.

- 14 Amigirizo go'mwitegeereza, yo shyoko íri mu leeta ubugumaana.
Gali mu fuusa abandu mu mitego ya Narufu.
- 15 Abitegeereza bali mu longa ulushaagwa.
Si ábatali mu twazania boohe, bali mu kizi himbuka.
- 16 Umwitegeereza ali mu ba asobanukiirwi.
Si abahwija boohe, bali mu kizi yerekana ubuhwija bwabo.
- 17 Umutungwa mubi ali mu kizi leeta makuba.
Si umutungwa mwemeera, ali mu leeta ubukize.
- 18 Ngiisi útali mu twazania, ali mu herera mu bukeni, anateezibwe ishoni.
Si ngiisi úli mu yemeera ukuhanuulwa, ali mu kizi longa ulushaagwa.
- 19 Ikyanya umundu ali mu longa byo ashuba mu yifwija, umutima guli mu kizi shambaala.
Si umuhwija yehe, ikyanya wamúbwira kwo atwikire ku mabi gaage, ali mu yagalwa.
- 20 Ngiisi úli mu komeerana no'mwitegeereza, naye ali mu ba mwitegeereza.
Si úli mu kombeerana na'bahwija, ali mu longa amakuba.
- 21 Umundu, ikyanya ali mu gira ikyaha, ali mu yikululira amakuba.
Si ikyanya agira íbikwaniini, ali mu gen-duukirwa.
- 22 Umundu mwija, ali mu sigira abaana baage byo bagahyana, halinde na ku bijukulu.
Si umunabyaha yehe, ibindu byage biri mu singulirwa ábakwaniini.

- 23 Indalo yo'mukeni, hali ikyanya iri mu hembra bweneene!
Kundu kwokwo, abandu babi bali mu yiji múnyaga imimbu.
- 24 Umubusi, ikyanya atali mu hana umwana wage, iri amúshombiri.
Si ngiisi úkuuziri umwana wage, ali mu kizi múyerekeza ákiri mwanuke.
- 25 Umundu mwija ali mu lya, anayigute.
Si banangora-mabi, bali mu yama bashal-isiri.

14

- 1 Umukazi mwitegereza, ali mu yubaka in-yumba yage.
Si ikizeeze kyo'mukazi kyohe, kiri mu gihongola.
- 2 Ngiisi ábali ne'mikolezi miija, bali mu simbaha Nahano.
Si banangora-mabi boohe, bali mu múgayiriza.
- 3 Umuhwija ali mu deta amagambo go'kuyikululira ikihano.
Si umwitegereza yehe, amagambo gaage gali mu múkinga.
- 4 Ikyanya ishuuli zo'kulima zibulisiri, iri ndaabyo mu kihinda.
Si ikyanya ishuuli iri mu kola ku mwete, hali mu ba umwimbu ku bwingi.
- 5 Akamasi ko'kuli katali mu tebana.
Si akamasi ke'bibeeshá koohe, kali mu deta-deta ibinyoma.
- 6 Umundu wo'kugayirizania, kundu ali mu looza ubwitegereze, ndaabwo ali mu longa.

- Si umwitegeereza yehe, ali mu bulonga
duba-duba.
- 7 Ukizi yiyeka no'muhwija.
Mukuba, ndaabyo angakuyigiriza.
- 8 Ngiisi ábali no'bwitegeereze, bali mu yisaliza
ku bigaki yija.
Si abahwija boohe, bali mu kizi tebana
naaho.
- 9 Ibizeeze biri mu saasa ibyaha.
Si ábakwaniini boohe, bali mu yilega, ba-
nalooze ukushubi nywana.
- 10 Ndaaye úwangamenya ngiisi kwo'wabo ali mu
lyanirwa.
Kiri ne'kyanya ashambiiri, ndaaye ye ban-
gashambaalira kuguma.
- 11 Inyumba ya nangora-mabi igahongolwa.
Si iheema lya ábakwaniini ligakizi sikama.
- 12 Umundu, mu masu gaage, hali injira yo
angabona kwo itungiini,
si ku mbeka, inabe ya kumútwala mu lufu.
- 13 Umundu angasheka, mu mutima munabe
muyijwiri umwizingeerwe.
Ikyanya akasheko kagamalaga, hanasigale
indaania naaho.
- 14 Abandu babi bagakizi hembwa ku mikolezi
yabo mibi.
Umundu mwija, naye, agaki hembwa hi'gulu
ye'mikolezi yage miija.
- 15 Umuhwija, ikyanya ali mu yuvwa igambo, ali
mu yami lidumeereza.
Si umwitegeereza yehe, ali mu tee yisaliza.
- 16 Umwitegeereza ali mu simbaha Nahano, iri
anayiyeka ukugira ibyaha.

- Si umuhwija yehe, atali mu twazania,
anakizi yifunda mu ngiisi mabi.
- 17 Ngiisi úli mu raakara duba, ali mu kizi yifunda
mu buhwija.
Umulyalya kwakundi, ali mu shombwa.
- 18 Abahwija bayamiri bali mu hembwa ku
bwobwo buhwija bwabo.
Si abitegeereza boohe, bali mu hembwa
ubwitegeereze nga lushembe.
- 19 Abandu babi bagafukama imbere lya'bandu
biija.
Ee! Banangora-mabi bagakizi fukama ha
miryango ya'bandu bo'kuli.
- 20 Abakeni bali mu kenekwa kiri na'batuulani
baabo.
Si abagale boohe, bali mu ba na'biira bingi.
- 21 Ngiisi úli mu gayiriza umutuulani wage, ali mu
ba ayifuuziri mu kyaha.
Si ngiisi úli mu girira abakeni amiija, ali mu
ba ahiriirwi.
- 22 Ngiisi úli mu shungika amabi, ali mu habuka.
Si ábali mu shungika ukugira amiija boohe,
bali mu kundwa, banali mu yemeerwa.
- 23 Ngiisi mukolwa gwo wangahimbukira kwo,
ugagugenduukirwa mwo.
Si ábali mu tyabiriza ululimi naaho, bali mu
yingira mu bukeni.
- 24 Abitegeereza, ikyanya bali mu longa ubugale,
luli lushembe lwabo.
Si abahwija boohe, ubuhwija bwabo buli mu
buta ubundi buhwija.
- 25 Akamasi ko'kuli kali mu kizania.

- Si akamasi ke'bibeешa koohe, kali mu tebereзania.
- 26 Ngiisi úli mu simbaha Nahano, ali mu langwa bwija.
- Kiri na'baana baage nabo, bagakizi langwa.
- 27 Ikyanya abandu bali mu simbaha Nahano, bali mu longa ubugumaana, banakizi yiyeka imitego ya Narufu.
- 28 Mwami ahundwa na'bandu. Si iri angabula abandu, iri ubwami bwage bufwiri.
- 29 Umwitegeereza atali mu yagalwa duba. Si úli mu raakara ku mulindi, ali mu yerekana ubuhwija bwage.
- 30 Ikyanya umutima gutuziizi, amagala nago gali mu ba magumaana. Si ikyanya umundu agwatwa no'luugi, luli nga'kabungu mu mavuha.
- 31 Umundu, iri angavindagaza umukeni, iri agay-iriza na úkamúbumba. Si ngiisi úwangatabaala úgoozirwi, iri asim-bahiri na Rurema.
- 32 Banangora-mabi, ikyanya balonga ubuhanya, bali mu tindimazibwa. Si umundu wo'kuli, kundu angafwa, ali mu longa ubutibitiro.
- 33 Abitegeereza bali mu sobanukirwa. Kiri na'bahwija, bayiji-yiji kwokwo.
- 34 Abandu be'kihugo kirebe, ikyanya bali mu gira íbikwaniini, bagakizi huuzibwa. Si ikyanya bagira ibyaha, bali mu teezibwa ishoni.
- 35 Ikyanya umukozi ali mu kola ku bwitegeereze, kiri na mwami ali mu múshambaalira.

Si ikyanya umukozi ali mu kola ibihigo,
mwami ali mu múrakarira.

15

- 1 Umundu, ikyanya ashuvya ku bwitonde, ali mu hoohya uburaakari.
Si ikyanya ashuvya ku bute, ali mu shubi bukayisa.
- 2 Abitegeereza, ikyanya bali mu deta, bali mu yushuula ubumenyi.
Si abahwija boohe, bali vujuuka mu magambo.
- 3 Amasu ga Nahano gali mu bona byoshi.
Ee! Gayamiri gali ku babi, kiri na ku biija.
- 4 Amagambo malembu gali mu kiza, ganaleete ubugumaana.
Si amagambo go'bulyalya goohe, gali mu vuna umutima.
- 5 Umuhwija, ikyanya yishe ali mu múyerekeza, ali mu múgayiriza.
Si ulya úli mu simbaha yehe, ye mwitegeereza.
- 6 Umundu úkwaniini, mu nyumba yage muli mu ba ubugale katundu.
Si ngiisi byo banangora-mabi bali mu hembwa, biri bya kubaleetera amakuba.
- 7 Abitegeereza, ikyanya bali mu deta, bali mu kwiza ubumenyi.
Si abahwija, imitono yabo iri ya busha.
- 8 Amatuulo ga banangora-mabi, Nahano agashombiri.
Si amahuuno ga'bandu ábatungiini, gali mu músimiisa.

- 9 Imikolezi ya banangora-mabi, Nahano agishombiri.
Si ábali mu gira íbikwaniini, Nahano abakuuziri.
- 10 Ikyanya umundu ali mu habuka mu njira, ali mu hanirizibwa.
Ngiisi úli mu gayiriza ihano, agaafwa.
- 11 Ulufu ne'nakwere, biyamiri biyanuusiri imbere lya Nahano.
Aahago! Imitono ya'bandu, ka itali yo haahé?
- 12 Umundu wa'kazingati, atali mu looza ukuyerekezibwa.
Atanali mu looza mbwa'bitegeereza bakizi múhanuula.
- 13 Ikyanya umundu akeruuka ku malanga, biyerekiini kwo'mutima gushambiiri.
Si umwizingeerwe, guli mu vuna umutima.
- 14 Ngiisi mwitegeereza, umutima gwage guli mu kizi looza ubumenyi.
Si umuhwija yehe, ali mu kizi hohootera.
- 15 Imwo'mukeni, isiku zooshi ziri mu leeta amalibu.
Si iri umundu angaba ashambiiri, isiku zage ziri mu ba za bugeni.
- 16 Umundu, nga angaba ne'bindu biniini, anabe asimbahiri Nahano, iri ahiriirwi,
ho angaba ne'bingi, anabe ali mu ndaania.
- 17 Umundu, nga angalya ishogo nzobeera mu kati ko'rukundo, iri ahiriirwi,
ho angakizi lya inyama, ne'kisuure kiri kwo.
- 18 Ngiisi úli mu raakara duba, ali mu vyula imilongwe.
Si umwigenderezi, yehe, ali mu gihoohya.

- 19 Injira yo'mwolo iri mu shaka ne'migenge.
Si injira yo'mundu útungiiini, iri mu ba nga mutalimbwa.
- 20 Umusore mwitegeereza guli mu shambaaza yishe.
Si muhwija yehe, ali mu gayiriza nyina.
- 21 Umuzira bwenge, ali mu kizi shambaalira ubuhwija.
Si umwitegeereza yehe, ali mu kizi gira íbikwaniini.
- 22 Ikyanya ndaabo bahanuuzi, ishungi zooshi ziri mu fwa ubusha.
Si ikyanya abahanuuzi bali bingi, lya'bandu bali mu genduukirwa.
- 23 Ikyanya umundu ashuvya bwija, ishuvyo lyage liri mu shambaazania.
Ee! Ikyanya adeta igambo liija ku kyanya kyalyo, liri mu simiisa!
- 24 Abitegeereza, ibye'mwabo biri mu lola mwi'gulu,
banali mu yiyeka Nakuzimu.
- 25 Ábali mu yiheemya, Nahano ali mu hongola inyumba zaabo.
Si banamufwiri boohe, agakizi langa imbibi zo'twaya twabo.
- 26 Inzaliro za banangora-mabi, ziri mu yagaza Nahano.
Si amagambo ágakwaniini, gali mu músimiisa.
- 27 Umundu munamahuku ali mu yingiza imbaga yage mwa'makuba.
Si úshombiri ikitulire yehe, agaalama.

- 28 Umundu mwija, imbere lyo'kushuvya, ali mu tee yisaliza mu mutima gwage.
Si mu kanwa ka nangora-mabi, muli mu yami vujuuka amabi.
- 29 Banangora-mabi, Nahano ali mu bayisunga.
Si ikyanya abandu bo'kuli bali mu mütabaaza, ali mu bayuvwa.
- 30 Amalanga ágakeyengiini, gali mu simiisa umutima.
Umwazi mwija guli mu sikamya indege.
- 31 Umundu, ikyanya alonga ihano, analiyuvwirize, ali mu genduukirwa,
anali mu yama atuuziri mu bitegeereza.
- 32 Umundu, ikyanya ali mu longa ikihano, anaki-gayirize, ali mu ba ayigayiriza yenyene.
Si ngiisi úli mu yemeera ukuhanuulwa, ali mu longa ukusobanukirwa.
- 33 Ikyanya umundu ali mu ba asimbahiri Nahano, ali mu longa ubwitegeereze.
Iri umundu angalooza ulushaagwa, akwiriiri akizi ba mutuudu.

16

- 1 Kundu umundu ali mu shungika mu mutima gwage,
haliko ubuzinda, ishungi za Nahano zo ziri mu koleka.
- 2 Ngiisi byo'mundu ali mu gira, kundu byangaboneka kwo byo bikwaniini,
haliko Nahano ali mu gera íbiri mu mutima gwage.
- 3 Ngiisi byo uli mu kola, ukizi bisikiiriza Nahano.
Kwokwo, lye'shungi zaawe zikizi genduukirwa.

- 4 Nahano ali mu koleesa ngiisi igambo, ukukulikirana ne'shungi zaage.
Kiri na banangora-mabi, ababikiiri ulusiku lwo agabahana kwo.
- 5 Abanabwikangaate, Nahano abashombiri.
Ku kasiisa, ngiisi muguma wabo agaahanwa ngana.
- 6 Ibyaha bigaakogwa ku njira yo'kukundana no'kuyemeerana.
Na mu kusimbaha Nahano, lyo'mundu ali mu kizi yiyeka amabi.
- 7 Imikolezi yo'mundu, iri yangasimiisa Nahano, ali mu múnnywaniisa kiri na'bagoma baage.
- 8 Umundu, nga angaba ne'bindu biniini, anabe atuuziri mu kati ko'kuli, iri ahiriirwi, ho angalanga akanyabungaka ke'bindu, anabe ali ngunge.
- 9 Kundu umundu ali mu shungika mu mutima gwage,
haliko Nahano ye kwaniini amúyereke ngiisi kwo agaagira.
- 10 Mwami ali mu kizi kyula ku burongoozi bwa Nahano.
Kwokwo, ikyanya agakizi hana abandu, kukizi ba mu kati ko'kuli!
- 11 Nahano aloziizi ibigero íbikwaniini.
Amabuye miija go'kugera mwo, gooshi, gali ge'mwage.
- 12 Ngiisi ábali mu gira amabi, mwami ali mu bashomba,
mukuba ubutwali bwage, buyimaaziri ku kuli.

- 13 Ikyanya umundu ali mu deta ukuli, ali mu simiisa abaami.
Ee! Bakuuziri úli mu deta íbikwaniini.
- 14 Ikyanya mwami araakara, yubwo buraakari bwage bwangayitiisa!
Kundu kwokwo, umwitegeereza akizi múhoohya.
- 15 Ikyanya amalanga ga mwami gakeruusiri, iri hali ubugumaana.
Biri nga bibungu íbiri mwe'nvula ku kyanya kye'kikamo.
- 16 Iri wangalonga ubwitegeereze, kwo kukulu ukuhima inooro.
Ee! Ho wangalonga iharija, ukulonga ubumenyi kwo kukulu.
- 17 Abandu biija bali mu yiyeka na'mabi.
Ngiisi úli mu langa injira yage, ye mu langa no'burambe bwage.
- 18 Ikyanya umundu ali mu yiheemya, iri akola agashereezibwa.
Ee! Ikyanya ali mu yikangaata, iri akola agayihongoleka haashi.
- 19 Buli bwija ukuba mutuudu, kundu wangatindimazibwa,
ho mwangagabaana iminyago na ábali mu yikangaata.
- 20 Ikyanya umundu ayerekezibwa, anayuvwe, ali mu genduukirwa.
Ahiriirwi, ngiisi úbiisiri Nahano kwo'mulangaaliro.
- 21 Abitegeereza bayijikiini kwo basobanukiirwi,

- bwa'magambo gaabo gali manunu, banali mu yigiriza bwija bweneene.
- 22 Ikyanya abandu bali mu sobanukirwa, lyo bali mu longa ubugumaana.
Si abahwija, boohe, ikyanya bali mu hwi-jikala, bali mu hanwa.
- 23 Imitono yo'mwitegeereza iri mu mútabaala ukudeta bwija,
halinde analonge ukukizi yigiriza bwija.
- 24 Amagambo miija gali mu ba nga buuki.
Gali mu simiisa umutima, ganali muti gwa'magala.
- 25 Umundu, mu masu gaage, hali injira yo angabona kwo itungiini,
si ku mbeka, inabe ya kumútwala mu lufu.
- 26 Umwena gwo'mukozi, gwo guli mu tuma agaakola.
Ee! Guli mu tuma agagenderera ukuhim-buukira.
- 27 Banangora-mabi bayamiri bali mu shungika amabi.
Ikyanya bali mu deta, amagambo gaabo gali mu yokania nga muliro.
- 28 Umundu mubi ali mu kizi vyula imilongwe.
Na ngiisi úli mu gambana, ali mu shombania abiira.
- 29 Úli mu komeresania, ali mu shimya abatuulani baage,
halinde banagendi yifunda mu bitali nga byo.
- 30 Ngiisi úli mu lolana ni'su libi, ali mu ba keera ashungika igambo libi.

Ngiisi úli mu kaaja imihondo, naye ali mu ba ashungisiri ukugira amabi.

31 Ngiisi úli ne'nvwi, luli lushembe lwo'kulangashana.

Ali mu zilonga, mu kukizi gira íbikwaniini.

32 Umwigenderezi, ye mukulu ku ndwani.

Na ngiisi úli mu yihangirira ku bute bwage, ye mukulu ku mundu úli mu gwata akaaya.

33 Abandu bali mu taara ikibare, lyo bamenye íbikwaniini.

Kundu kwokwo, Nahano yenyene, ye mu shungika íbigakoleka.

17

1 Buli bwija ukulya umukate úgukoli yumiri, hanabe no'mutuula, ho'mundu angagendi vwajagira ibyokulya mu nyumba íri mwe'milongwe.

2 Ikyanya umwana ali mu yiteeza ishoni, umuja mwitegeereza ye gaterekwa ahandu haage.

Uyo muja analonge ubuhyane, nga muguma wa mwi'yo mbaga.

3 Nga kwe'nooro ne'harija biri mu gezibwa mu kubileeza mu muliro, kwo na kwokwo Nahano ali mu gera imitima ya'bandu.

4 Nangora-mabi ali mu tega amatwiri gaage ku magambo mabi.

Umubeeshi ali mu yuvwiriza amagambo ge'nzigo.

- ⁵ Iri umundu angashekera umukeni, iri akeneka
Ulya úkamúbumba.
Ngiisi úli mu kizi shambaalira amalibu
go'wabo, naye agaahanwa.
- ⁶ Umwijukulu wo'mundu, lwo'lushembe lwage.
Na'baana bali mu yiyuvwa hi'gulu
lya'babusi baabo.
- ⁷ Umuhwija atakwaniini ukuyikangaata.
Ne'ngingwe, umutwali atakwaniini akizi
beesha.
- ⁸ Ikyanya umundu ahaana ikitulire, ali mu tona
kwo luli lushumbi,
na kwo agagenduukirwa mu byo agakizi
gira.
- ⁹ Ngiisi úli mu bwikira amahube go'wabo, ali mu
kundana.
Si ngiisi úli mu kizi gadeta, yehe, ali mu
vyula ubugoma.
- ¹⁰ Umwenge, ikyanya ali mu hanuulwa, ali mu
longa akamaro bweneene,
ukuhima akamaro ko'muhwija, úli mu
titimbwa ibifune igana.
- ¹¹ Nangora-mabi, inzaliro zaage ziloziizi naaho
ukuhuna.
Ku yukwo, agatumirwa umutungwa mulangi
bweneene!
- ¹² Ho umuhwija angakizi yifunda mu buhwija
bwage,
bwangaba bwija ahumaanane ne'ndare
íyatwalwa abaana.
- ¹³ Umundu, iri angagalula amabi ku miiija,
yago mabi gaage, gatâye lyoke mu nyumba
yage.

- 14 Ukushomboroza umulongwe, kuli nga kuhongola amabenga, amiji ganagolombe.
Kwokwo, ikyanya umulongwe gutazi tondeera, buli bwija ukizi guyiyeka.
- 15 Ukuheereza umunabuhube ukuli, no'kuhana umuzira buhube,
yiby byombi, biri mu yagaza Nahano.
- 16 Umuhwija, kundu bangamufumbasa ifwaranga
mbu agendi gula ubwitegeereze, ka angagenduukirwa?
- Si yehe yenyene, ataloziizi ukubulonga.
- 17 Umwira wo'kuli, ayamiri ali mu kundana ngiisi kyanya.
Na mwene wabo umundu, ibitumiri ali mu butwa, gira akamutabaale ku kyanya kya'makuba.
- 18 Umuzira bwitonde ali mu yitanga abe shinga, hi'gulu lyo'mwenda gwo'gundi mundu.
- 19 Ngiisi úkuuziri ukulongoola, ali mu ba akuuziri ibyaha.
Na úli mu yikangaata, ali mu yikululira ubushereze.
- 20 Umundu, iri angatuula ali mulyalya, ndaahyo angalonga.
Bwo ali mu lyalyania, ali mu yiyingiza naaho mu malibu.
- 21 Ngiisi úli mu buta umwana muhwija, ali mu kizi jengeerwa.
Yishe wo'yo mwana atali mu shambaala.
- 22 Ikyanya umundu ali no'mutima gwe'shagayo, guli muti mwija.

- Si umutima gwa'kazingati, guli mu hangalaza amavuha.
- 23 Nangora-mabi ali mu yakiira ikitulire, gira agendi shobeka ibikwaniini.
- 24 Ngiisi úli mu sobanukirwa, ali mu kizi lola ku bwitegeereze.
Si amasu go'muhwija, gali mu kizi lyeguuza-lyeguuza, halinde ku mbeka ze'kihugo.
- 25 Umwana muhwija ali mu jengeeza yishe.
Kiri na nyina, ali mu longa ubululu.
- 26 Umundu muzira buhube, butali bwija ukumúhana.
Butanali bwija ukushulika abatasumbwa.
- 27 Umwitegeereza ali mu yihangirira ku magambo gaage.
Ngiisi úli mu sobanukirwa ali mu kizi yitonda.
- 28 Kiri no'muhwija, iri angayihulikira, ali mu boneka kwo ali mwitegeereza.
Ee! Iri angaziba akanwa kaage, ali mu menyeekana kwo asobanukiirwi.

18

- 1 Umundu úli mu yibandula ku baabo, ali mu yikundirira yenyene.
Ikyanya ali mu hanuulwa, ali mu yami yagalwa naaho!
- 2 Umuhwija atasiimiri ukusobanukirwa.
Si ali mu siima naaho ukutyabiriza ululimi ku bye'mwage.
- 3 Iri wangakizi gira amabi, abandu bagakushomba.

- Ne'ri wangateezania ishoni, bagakuhonyoleza.
- ⁴ Amagambo go'mundu gali mu ba ngi'benga.
Si ubwitegeereze, bwohe, buli nga lwiji úluli mu hinga.
- ⁵ Ukugingika banangora-mabi, butali bwija.
Butanali bwija ukuyima umuzira buhube ukuli kwage.
- ⁶ Amagambo go'muhwija ali mu deta, gali mu leeta ibihaali,
abandu banahambiri múhimbula!
- ⁷ Ngiisi bya'bahwija bali mu deta, byo biri mu basherebeza.
Ee! Amagambo gaabo boonyene gali mu batega.
- ⁸ Amagambo go'lugamba gali mu hesha nga byokulya binunu.
Abandu bali mu gamirangusa.
- ⁹ Ngiisi úli mu yolohera umukolwa gwage,
ye muguma no'mushereeza.
- ¹⁰ Iziina lya Nahano, iri nyumba nzitire bwe-neene!
Ábakwaniini bali mu gitibitira mwo, banag-
ilongere mwo'mutuula.
- ¹¹ Abagale, ibindu byabo biri mu balanga.
Banatoniragi kwo luli luzitiro lukomu.
- ¹² Ngiisi úluli mu yikangaata, akola agashereez-
ibwa.
Si abatuudu, boohe, bali mu longa ulushaagwa.
- ¹³ Ikyanya umundu ali mu yitalukiza mu kushu-
vya,

- iri keera ayifunda mu buhwija, anateezibwe ishoni.
- 14 Ikyanya umundu alwaziri, umutima gwage guli mu ba guki kaniri.
Si umutima, iri gwangaderuuka, atangaki ba ho.
- 15 Ngiisi úli mu sobanukirwa, ali mu yiyushulira ubumenyi.
Amatwiri gaage gali mu kizi bulooza.
- 16 Ikyanya umundu atee tanga indengu, ziri mu gwanwa zamúyigulira injira,
halinde analonge ukuhika imbere lyo'mukulu.
- 17 Ngiisi úli mu tangi buulana, amagambo gaage gali mu yuvwikana kwo gali miija.
Si ha nyuma, ugundi anayiji múnyomoosa.
- 18 Ikibare kiri mu hambuula abandu,
kiri na ku kyanya ibihagange byahambanwa.
- 19 Ngiisi úwahubirwa, ukumúyihulukaania kuli kukayu ukuhima ukugwata akaaya kazi-tire.
Imilongwe iri mu handulana nga migaliro ye'nzitiro.
- 20 Ngiisi byo'mundu ali mu deta, biri mu tuma agagenduukirwa.
Ee! Ali mu longa akamaro, ukukulikirana na ngiisi kwo ali mu deta.
- 21 Amagambo go'mundu gashobwiri ukukizania, kandi iri ukuyitana.
Ngiisi ábali mu siima ukudeta-deta, bali mu yikululira umwama.

- 22 Ngiisi úwalonga umukazi, iri alonga ikindu kiija.
Ku njira ya mukaage, Nahano ali mu múgashaanira.
- 23 Kundu umukeni ali mu kizi takira umugale ku bwigenderezi,
si uyo umugale ali mu múshuvya ne'minaako.
- 24 Muguma ali mu deta mbu ali mwira no'wabo, kiziga agweti agamúshereeza.
Kundu kwokwo, hali umwira wo'kuli, úli mwemeera ukuhima mwene wabo umundu.

19

- 1 Kundu umundu angakena, haliko anabe ali mu gira íbikwaniini,
ahimiri umuhwija úli mu kizi ravwanga.
- 2 Umundu úli no'mwete, si atanabe no'bumenyi, butali bwija.
Butanali bwija ukuyami kola ku mulindi, unakengeere wahuba.
- 3 Umuhwija, ubuhwija bwage bwo buli mu músherebeza.
Kundu kwokwo, ali mu rakarira Nahano.
- 4 Iri umundu angaba ali no'bugale, buli mu múkuumaniza abiira.
Si abiira bo'mukeni boohe, bali mu mújandirira.
- 5 Akamasi ke'bibeessa katali mu liikwa, mbu kayigendere.
Bwo ali mu beesha-beesha, atagafuuka ukuhanwa.

- 6 Abandu bingi bali mu looza babe katoni ka'batwali.
Ee! Ikyanya umundu ali mu kizi gabirana, ngiisi mundu ali mu siima kwo abe mwira wage.
- 7 Umukeni ali mu neenwa na beene wabo.
Kiri na'biira baage bali mu mújanda.
Na kundu angagenda abatibitiiri, iri anabatakira,
batakiri mu boneka.
- 8 Ngiisi úli mu longa ubwitegeereze, ayikuuziri yenyene.
Ngiisi úkuuziri ukukizi yiga, agakizi genduukirwa.
- 9 Akamasi ke'bibeessa katagaliikwa mbu kayigendere.
Bwo ali mu beesha-beessa, ubuzinda agaafwa.
- 10 Bitakwiriiri kwo'muhwija avwagarare mu kanyabungaka ke'bindu.
Na kandi, abaluzi batakwaniini bakizi twalwa no'muja.
- 11 Umwitegeereza atali mu raakara duba-duba.
Atali mu twaza amahube, kyo kitumiri bali mu múgingika.
- 12 Ikyanya mwami arakara, ali mu ba nga ndare ígweti ígalunduma.
Si urukundo lwage, luli mu ba nga kimi íkiri ku katendeezi.
- 13 Umwana muhwija ali mu hombeesa yishe.
No'mukazi úli mu longoozania, ali nga nvula yo'munjogi-njogi.
- 14 Umundu ali mu hyana inyumba, no'bundi bugale imwa'babusi baage.

- Si umukazi mwitegeereza yehe, ali mu lyoka imwa Nahano.
- 15 Ubwolo buli mu kizi hondobeza umundu.
Umwolo agakizi yama ashalisiri.
- 16 Ngiisi úli mu bwirwa igambo, analisimbahe, ali mu yilanga.
Si úgweti úgaligayiriza, agaafwa.
- 17 Ngiisi úli mu tabaala abakeni, ali mu ba akaaba Nahano yenyene.
Na bwo ali mu gira amiija, Nahano agamúhamba.
- 18 Ukizi yerekeza umwana wawe, halinde ukizi ba no'mulangaaliro.
Si iri wangaleka ukumúhana, iri wamúshereeza.
- 19 Umundu úli mu raakara bweneene, akwaniini ahanwe.
Na kundu wangamúkiza liguma, haliko bigakuhuuna kwo ukizi múkiza ngiisi kyanya.
- 20 Ukizi simbaha ihano, unayemeere ukuyerekez-
ibwa.
No'buzinda, ugaaba uli mwitegeereza.
- 21 Kundu umundu ali mu shungika bweneene mu mutima gwage,
si ngiisi byo Nahano ashungisiri naaho, byo biri mu koleka.
- 22 Umundu akwaniini akizi yemeerana.
Ho umundu angakizi lyalyania, ubukeni bwo bukulu.
- 23 Ikyanya umundu ali mu simbaha Nahano, ali mu longa ubugumaana,
halinde anakizi langwa na'malibu, analuhuke mu kati ko'mutuula.

- 24 Umwolo ali mu lambuulira ukuboko ku ndaala,
atanaki shubi kugalulira ku kanwa.
- 25 Ikyanya umundu ali mu kizi gayirizania, un-
amúhimbule.
Kwokwo, lya'bahwija bagayiga íbikwaniini.
Ne'ri wangayerekeza umwitegeereza, agak-
izi longa ubumenyi.
- 26 Umwana, nga angazimba ibya yishe, anay-
imuliise nyina mu nyumba,
iri ayiteeza ishoni bweneene, aganakizi
teteerwa.
- 27 E mugala wani! Iri wangaleka ukukizi kania
amigirizo,
ngiisi byo keera wayiga, ugahambiri biyiba-
gira.
- 28 Ikyanya akamasi kali mu beesha, kali mu
gayiriza ukuli.
Ee! Banangora-mabi bakuuziri ukukizi gira
amabi.
- 29 Ngiisi ábali mu honyolezania, bagaahanwa.
Abahwija bagalonga iminyaafu ku migongo
yabo, wa kubu!

20

- 1 Amaavu gali mu leeta ibityozo. Ne'ndalwe iri
mu leeta imilongwe.
Mwene yibyo, ngiisi úli mu biyifunda mwo,
atali mwitegeereza.
- 2 Ikyanya mwami araakara, ali mu ba nga ndare
ígweti ígalunduma.
Ngiisi úli mu múraakaza, ali mu teera itwe
lyage.

- 3 Ngiisi úli mu yiyeka imilongwe, ali mu longa ulushaagwa.
Si umuhwija, yehe, ali mu hambanwa-hambanwa.
- 4 Ikyanya kyo'kulima, umwolo atali mu hinga.
Ikyanya kyo'mwimbu, ali mu gendi gulooza, atanagubone.
- 5 Ngiisi byo'mundu ashungisiri mu mutima gwage, biri ngi'benga lya'miiji.
Kundu kwokwo, umwitegeereza ali mu ba no'bulyo bwo'kubilyosa mwo.
- 6 Abandu bingi bali mu yihaya kwo bali no'rukundo úlutâye male.
Kundu kwokwo, bitavwarusiri ukulonga umundu mwemeera.
- 7 Abandu ábakwaniini bali mu kizi gira íbitungiini.
Kiri ne'kyanya bakoli fwiri, abaana baabo bali mu yama bagashaniirwi.
- 8 Ikyanya umwami ali mu bwatala ku kitumbi kyage kyo'kutwira kwe'maaja,
ali mu kizi bona amabi gooshi ku bwer-anyange.
- 9 Ndaaye úwangadeta: «Umutima gwani, keera naguyerusu.
Ngoli yerusiibwi lwoshi, ndaabyo byaha byo mbiiti!»
- 10 Ibigero byo'kugungana, ne'ndambo zo'kushobeka,
yiby byombi, biri mu yagaza Nahano.
- 11 Abaana bali mu menyeekana ku byo bali mu gira.
Abandu bayiji-yiji, iri imikolezi yabo iri miija, inagolosiri.

- 12 Amatwiri gali mu yuvwa, na'masu gali mu bona.
Yibyoy, kwo biri byombi, Nahano ye kabibumba.
- 13 Iri wangakizi malira ikyanya kyawe mwi'ro, ubuzinda ugaaba mukeni.
Kwokwo, ukizi ba masu, lyo ukizi longa ibigakuyigusa.
- 14 Umuguzi ali mu deta: «Kitakwaniini! Kitakwaniini!»
Kundu kwokwo, mango ahika ha mbere, anatondeere ukuyihaya, ti: «Ewe! Nakigula bwija!»
- 15 Hali inooro, hali na'mabuye mingi ágakeyengiini.
Si umundu úli mu deta ku bwitegeereze, yehe, ye riiri ne'kishingo bweneene!
- 16 Umundu, iri angayemeera kwo agaaba shinga we'kinyamahanga,
uyo shinga atangage ikooti lyage, ibe ngwati.
- 17 Ikyanya umundu ali mu zimba ibyokulya, biri mu tee nuna.
Si ubuzinda, biri mu hinduka lushegebwe mu kanwa.
- 18 Ikyanya uli mu shungika, utee gwanwa wahanuusania.
Kiri ne'kyanya ugaagira izibo, utee looza abahanuuzi.
- 19 Kishiiriri atabisha mwazi.
Ku yukwo, ukizi múyiyeka.
- 20 Ngiisi úgadaaka yishe, kandi iri nyina, agayitwa.
Agaaba ngi'tara írizimiri, anabe mu kihulu kya namudidi.

- 21 Ikyanya umundu atangi twa ibindu ku kashu-
ushi,
ubuzinda, bitagaki múgenduukira.
- 22 Utakizi deta: «Amabi go bakangirira, ngagayi-
hoola!»
Si ukizi lindirira Nahano, abe ye
gakutabaala.
- 23 Ibigero byo'kugungana,
biri mu yagaza Nahano.
- 24 Ishando zo'mundu, Nahano ye mu zirongoora.
Aaho! Kuti kwo'mundu angaki menya
ibimúli imbere?
- 25 Buli buhanya, ikyanya umundu ali mu yami
deta: «Ngatanga kindu kirebe imwa
Rurema»,
na ha nyuma anashubi yishuhiza.
- 26 Umwami mwitegeereza ali mu kizi londoola
abandu babi.
Yabo babi, ali mu kizi bahana, buzira
kubayuvwirwa indengeerwa.
- 27 Imitono yo'mundu, liri itara lyo Nahano
amúhiiri.
Liri mu moleka ku bimúyifunderezizi mwo.
- 28 Ikyanya mwami ali mwija, anali mwemeera,
ali mu langwa bwija.
Ee! Ku njira yo'rukundo, ikitumbi kyage kiri
mu sikama.
- 29 Imisore iri mu longa ubulangashane ku njira
ye'misi yayo.
Si abashaaja boohe, abandu bali mu
bagingika hi'gulu lye'nvwi zaabo.
- 30 Ukukubulana ingoni, guli muti gwo'kulyosa
amabi.
Yizo ngoni, zo ziri mu yeruusa umutima.

21

- 1 Umutima gwa mwami, guli mu maboko ga Nahano.
Ali mu kizi gurongoora nga lwiji, ngiisi ho aloziizi.
- 2 Ngiisi byo'mundu ali mu kola, ali mu bona kwo bikwaniini.
Si Nahano, ye mu gera íbiri mu mutima gwage.
- 3 Ikyanya abandu bali mu gira íbikwaniini, ne'byo'kuli,
bali mu simiisa Nahano, ukuhima ikyanya bali mu tanga ituulo.
- 4 Amasu go'bwikangaate, no'mutima gwo'bwihemye,
ne'mikolezi mibi, byoshi biri mu yerekana ibyaha.
- 5 Umundu wo'mwete, ishungi zaage ziri mu múgaza.
Si ngiisi úli mu kola na'kahimwe-himwe, ali mu yingira mu bukeni.
- 6 Ngiisi úli mu longa ibindu mu kulyalyania, yibyo bindu, biri mu sira nga luuta,
binali mutego gwo'kumúfunda mu lufu.
- 7 Banangora-mabi, ubulangi bwabo buli mu basherebeza.
Mukuba batali mu looza ukugira íbikwaniini.
- 8 Umundu mubi, imikolezi yage iri mu yama ihengamiri.
Si imikolezi yo'mundu útungiini yohe, iri mu yama igolosiri.
- 9 Ho umundu angatuula mu nyumba no'mukazi we'milongwe,

- ukutuula ku kashongya ke'nyumba, kwo
kukulu!
- 10 Nangora-mabi ali mu yifwija ukukizi gira
amabi.
Atali mu kejeerera kiri no'mutuulani wage.
- 11 Umundu wo'kuhonyolezania, ikyanya ali
mu hanwa, ibizeeze biri mu longa ub-
witegeereze.
Umwitegeereza, ikyanya ali mu hanuulwa,
ali mu longa ubumenyi.
- 12 Ku kasiisa, umundu úkwaniini ayiji-yiji íbiri
mu koleka mu nyumba za banangora-
mabi.
No'buzinda, yabo banangora-mabi banash-
ereezibwe.
- 13 Ikyanya umundu atali mu tabaala umukeni,
naye, ikyanya agagoorwa, atagalonga
ubutabaazi.
- 14 Ikyanya umundu arakara, analonge indengu
ku bumbishwa, ali mu hooaha.
Kiri ne'bindu íbyatangwa ku bumbishwa,
biri mu hoohya uburaakari.
- 15 Ikyanya abandu bakulikira íbikwaniini,
abandu bo'kuli bali mu kizi shambaala.
Si banangora-mabi, boohwe, bali mu shen-
guka.
- 16 Ngiisi úgweti úgakulikira ubwitegeereze,
anashubi buhabuka mwo,
ali mu yiji kengeera akola mu bafwiri.
- 17 Ngiisi úkuuziri naaho ukuyisimiisa, ubuzinda
agaaba mukeni.
Na ngiisi úkuuziri ukuvwagarara áhali idi-
vaayi na'mavuta go'muhongolo mwija,
atáye gale.

- 18 Banangora-mabi, bo bagaahanwa ahandu ha ábakwaniini.
Ee! Ábatali mu yemeerana, bo bagalibuz-
ibwa, ahandu ha'bandu bo'kuli.
- 19 Buli bwija, umundu agendi tuula yenyene
mwi'shamba,
ho angatuula no'mukazi wo'kukizi longoola,
no'kukizi shomborozania.
- 20 Umwitegeereza, mu nyumba yage muli musin-
gule ibyokulya biija, kuguma na'mavuta.
Si umuhwija ali mu gendi shahuliisa byoshi
byo ahiiti.
- 21 Ngiisi úloziizi ukugira íbikwaniini,
no'kukundana,
agalonga ubugumaana, no'lushaagwa,
anakizi genduukirwa.
- 22 Umwitegeereza ali mu gendi teera akaaya
ke'bihagange.
Na kundu babisiri umulangaaliro ku kaaya
kaabo kazitire, ali mu kahongola.
- 23 Ngiisi úli mu deta ku bwitonde,
ali mu ba ayiyeka amakayu.
- 24 Ngiisi úli mu yiheemya no'kuyidundulika,
iziina lyage ye Kagayirizo.
Uyo Kagayirizo, ku ngiisi byo ali mu gira, ali
mu kizi yihaya naaho.
- 25 Umwolo, amaboko gaage gali mu lahira
ukukola.
Ali mu kizi yifwija ibindu bingi, anahambiri
fwa.
- 26 Ee! Ali mu shiiba agweti agayifwija
ibye'ngingwe.

- Si abandu biija boohe, bali mu kizi haana ku mutima úgushenguusiri.
- 27 Banangora-mabi, ituulo lyabo liri kyagaza, ne'ngingwe, ku kyanya liri mu tangwa ne'shungi mbi!
- 28 Akamasi ke'bibeessa, kagashereera. Si ngiisi úli mu tanga ubumasi bwo'kuli, yehe, agahanguulwa kwo adete.
- 29 Nangora-mabi ali mu yigira nga mundu mwija. Si umundu mwija yehe, ali mu kizi yitoneesa ku byo agaagira.
- 30 Buba bwitegeereze, kandi iri kusobanukirwa, kandi iri shungi, byoshi, ndaabyo íbyangahimana na Nahano.
- 31 Kundu ifwarasi ziri mu biikwa mwi'zibo, si ubuhimi buli mu lyoka imwa Nahano.

22

- 1 Umundu, ikyanya ali mu shaagwa mu baabo, kwo kukulu, ho angalonga ubugale bwingi. Yulwo lushaagwa, luli na'kamaro ukuhima iharija ne'nooro.
- 2 Abagale na'bakeni, bo baguma, bwo Nahano ye kababumba booshi.
- 3 Umwitegeereza ali mu gwanwa abona amakayu, anagayiyeke. Si ikizeeze kyohe, kiri mu yigendera naaho, kinagendi yifunda mu nguuke.
- 4 Ikyanya umundu ali mutuudu, anabe asim-bahiri Nahano, biri mu múleetera ubugale, no'lushaagwa, no'bulamu.

- 5 Mu njira za banangora-mabi, muli imigenge ne'mitego.
Ngiisi úloziizi ukuyilanga, akwaniini akizi biyiyeka.
- 6 Ikyanya umwana akiri mwanuke, ukizi múyereka ngiisi kwo angatuula ku njira nyiija.
Iyo njira, kiri ne'kyanya angaba akola mushaaja, atagagijanda.
- 7 Umugale ali mu twala umukeni.
Na úli mu mwenda gwo'wabo, ali mu ba muja wage.
- 8 Ngiisi úli mu byala amabi, ali mu yimbula amalibu.
Na kundu âli kizi twala ku bulangi, bugaahera.
- 9 Ikyanya umundu ali mu haana, yenyene ali mu kizi gashaanirwa.
Mukuba, ali mu kizi shangiira ibyokulya byage na'bakeni.
- 10 Ikyanya uli mu yimula akagayirizo, kiri ne'milongwe igaamala.
Kiri no'kuhambanwa, ne'bitusi, nabyo bi-gaahera.
- 11 Ngiisi úli mu yerusa imitono yage, anabe ali mu kizi deta ku shagayo,
uyo, agaaba mwira wa mwami.
- 12 Umundu úsobanukiirwi, amasu ga Nahano gali mu kizi múlanga.
Si ishungi za'balyalya, zoohe, ali mu zihongola.
- 13 Umwolo ali mu deta, ti: «Ha mbuga hali indare.

- Iri nangakoli huluka, iganyitira mu njira!»
- 14 Amagambo go'mukazi mushule, kiri kirimbi-rimbi kila bweneene.
Ngiisi ye Nahano arakariiri, agakitibukira mwo.
- 15 Umutima gwo'mwana guyamiri guli mwo'buhwija.
Si iri wangamúhana, yubwo buhwija bugaamala.
- 16 Ngiisi úli mu tindimaza umukeni, mbu lyo agala,
na úli mu tuula abagale, bombi, bagahambiri kena.

Amagambo ágali mwo'bwitegeereze

17 Ikyanya abitegeereza bali mu deta, ukizi batega amatwiri! Na ngiisi go ngweti ngakuyigiriza, ukizi gakania. 18 Iri wangabisingula mu mutima gwawe, unabe uli ibiringiini ukubideta, lyo bigasimiisa abandi. 19 Zeene buno, we ndoziizi ukuyigiriza, gira Nahano abe ye ugakizi biika kwo'mulangaaliro. 20 Lolaga! Nakuyandikira imigani makumi gashatu. Iyo migani, iri ya kukuhanuula, no'kukuheereza ubumenyi. 21 Inakizi kuyigiriza amagambo go'kuli, ágangakizi yemeerwa. Kwokwo, ngiisi úgakizi kubuuza ikibuuzo, ugakizi longa ukumúshuvya bwija.

22 Utakizi lyalyania umukeni, mbu bwo atahiiti ubushobozi. Ne'kyanya ugakizi twa ulubaaja lwa'bakeni, utakizi bafina-fina kwo. 23 Mukuba, Nahano yenyene ye gababulanira. Na ngiisi ábagweti bagabanyaga ibindu, nabo agabanyaga byo.

²⁴ Utakomeerane no'mundu wo'kukizi yami raakara. Utanakizi gendanwa no'mundu úli mu yagalwa duba. ²⁵ Si hali ikyanya ugamúyigira kwo'mugani! No'buzinda, unakengeere walonga ubuhanya.

²⁶ Ikyanya umundu ayingira mu mwenda gwo'wabo, utakizi yigira shinga wagwo. ²⁷ Mukuba, iri wangabula hyo'kuguyishula, bangakengeera bakunyaga kiri ne'ngingo yawe.

²⁸ Ibuye lyo bashokuluza bakabiika mu kuyerekana ulubibi lwi'tongo, hatagire úgalityeza.

²⁹ Ka hali umundu úli no'bulenga mu mukolwa gwage? Uyo mundu, agakizi kolera abaami. Si atagakizi kolera abagunda naaho.

23

¹ Iri wangaba ugweti ugashangiira no'mutwali, utee yitoneesa bwija ku byokulya íbikola imbere lyawe! ² Na kundu byangakuheshera, utakizi birya na'mahuku! ³ E maashi! Yiby byokulya byage biija, utakizi biyifwija bweneene. Si biri mu teberezania naaho!

⁴ Utanakizi yiyumya, mbu lyo ulonga ubugale. Utanakizi yisaliza-saliza hi'gulu lyabwo. ⁵ Si ubugale, ikyanya ugabubanda kwi'su, bugayami nyerera. Bugaaba nga bwamera ibyubi, bunayinywerereke nga nyunda úli mu kyanyaanya.

⁶ Ibyokulya byo'mundu úli mu lolana ni'su libi, utakizi birya! Utakizi yifwija ibyokulya byage biija-biija. ⁷ Si yiby byokulya, agweti agaharuura ikishingo kyabyo. Kundu ali mu

kubwira, ti: «Ulye, unanywe!» Haliko, umutima gwage gugaaba guli mu sisiitwa. ⁸ Yibyo byokulya, ubuzinda ugabishala, unakengeere kongwa wawe, afwa ubusha.

⁹ Amagambo go'bwitegeereze, utagabwire umuhwija. Si agaaba agweti agagayiriza naaho!

¹⁰ Ibuye lyo bakabiika mu kuyerekana ulubibi lwi'tongo yaho keera, utaliteze. Kiri na'matongo ge'fuuvi, utakizi ganyaga!

¹¹ Si ulya wo'kukizi zibulanira, ali Rurema Munabushobozi! Ee! Yenyene ye gazibulanira.

¹² Uhige mu mutima gwawe, kwo ugakizi kulikira amigirizo! Unakizi tega amatwiri ku magambo ágali mu leeta ubumenyi.

¹³ Umwana, utakizi leka ukumúhanuula! Kundu wangakizi múshuushula, yizo ngoni zitagamúyita. ¹⁴ Ikyanya ugakizi múshulika, ugaaba wamúkiza na Nakuzimu.

¹⁵ E mwana wani, iri wangaba uli mwitegeereza, umutima gwani, gugashagaluka.

¹⁶ Ku kyanya ugakizi deta amagambo ágatungiini, lyo'mutima gwani naani, gugakizi shambaala.

¹⁷ Ikyanya wabona abanabyaha, umutima gwawe gutakizi bayuvwirwa uluugi! Si ukizi yama uli no'mwete gwo'kusimbaha Nahano. ¹⁸ Kwokwo, mu siku ízigayija, ugaki ba no'mulangaaliro, gutanâye fwe ubusha.

¹⁹ E mugala wani, ukizi ndega amatwiri, halinde ube mwitegeereza. Umutima gwawe, ukizi gukulikiza ku ngiisi íbikwaniini. ²⁰ Utakizi

yibiika ku baruganywa, kandi iri ku bamajuluza ábakuuziri inyama! ²¹ Si baruganywa na'bamajuluza, bagayiji kena! Na bwo bakuuziri ukuhunira, bagakizi yambala ubusanganira.

²² Ukizi simbaha yisho. Mukuba, ye kakubuta. Kiri na nyoko, utakizi múgayiriza, mbu bwo akola mugikulu. ²³ Ukizi yiga ibyo'kuli, utanaki shubi kujandagira. Na kwakundi, ukizi looza ubwitegeereze, unabe uyiji ukuyihangaana, iri unasobanukirwa. ²⁴ Umwana útungiini, ali mu shambaaza yishe. Ngiisi úli mu buta umwana mwitegeereza, ali mu múshagalukira. ²⁵ Ukizi simiisa ababusi baawe, halinde kiri na nyoko akizi shambaala.

²⁶ E mugala wani, ngiisi byo ndi mu deta, ukizi biyuvwiriza. Amasu gaawe, gakizi yama gali ku byo ndi mu kola. ²⁷ Mukuba, umukazi mushule kiri kirimbi-rimbi kyo'kuholobeza abandu. Umukazi mwene uyo, kiri kirigo kya'kafyenge. ²⁸ Uyo mukazi ali mu tegeera abandu nga muzimba. Anatumage abashosi bingi batagaki yemeerana na bakaabo.

²⁹ Banyandi ábali mu gongeera, banabe no'mwizingeerwe? Banyandi ábali mu longoola, banakizi banda induulu? Banyandi ábali mu bezibwa inguma, banadukumbusiri amasu? ³⁰ Yabo booshi, bali mu shiiba bagweti bagaanywa amaavu. Bali mu kizi genda bagalooza amaavu mafushe. ³¹ Kundu amaavu gangadukula, ganakizi keyengana mu rukuzo, ganakizi mirika bwija, haliko utakizi gayifwija. ³² Yago maavu, ubuzinda, gali mu kizi komana

nga mujoka. Ganali mu kizi shashaata nga manjoka-njoka ge'kihoma. ³³ Hi'gulu lyago, ugakizi langiiza byo utazindi bona. Na mu mutima gwawe, ugakizi yitoneesa ku bindi-bindi. ³⁴ Ugagwatwa no'luzunguza nga mundu úgwejiiri ku nyaaja, kandi iri úgwejiiri hi'twe lye'nguliro ya'mashuba. ³⁵ Ugakizi deta: «Kundu bambimbula, si ndakomeereka! Bananvuta-nvuta, si ndaabyo bihimbo! Aahago! Ngavyuka kihe kiki, gira ngendi looza ikindi kinywebwa?»

24

¹ Ikyanya wabona banangora-mabi, utakizi bayuwirwa uluugi. Utanayifwije kwo mukizi kombeeranwa. ² Si mu mitima yabo, bali mu shungika ubwitani naaho! Ne'kyanya bali mu deta, kuli mu ba naaho ku milongwe.

³ Inyumba iri mu yubakwa ku njira yo'bwitegereze. Bali mu gisikamya ku njira yo'bwitonde. ⁴ Ku njira yo'bumenyi, bali mu yijuza ibisiika byayo ne'bindu bye'kishingo, binabe bibuyahiri.

⁵ Umwitegereza alyagagi ne'misi bweneene. Umundu wo'bumenyi ali no'bushobozi bwa'kahebua. ⁶ Iri wangaba ugaagira izibo, ukwaniini utee hanuulwa. Iri wangaba uli na'bahanuuzi bingi, lyo ugaahima.

⁷ Umuhwija atangasobanukirwa no'bwitegereze. Ikyanya kyo'kuhanuusania, ndaalyo igambo lyo ahiiti.

⁸ Ngiisi úli mu shungika amabi, abandu bali mu múbuuza Kashombania. ⁹ Ngiisi byo'muhwija ali mu shungika, biri mu ba byaha

naaho. Si umundu wo'kugayirizania, abandu bali mu múshomba naaho.

¹⁰ Iri wangalonga amalibu, unayami twika indege, iri ndaabwo bushobozi bwo uhiiti.

¹¹ Ngiisi úli mu gendi yitirwa ikimaama, umúkize. E maashi! Ikyanya umuzira buhube ali mu gendi yitwa, umúfuuse. ¹² Hali ikyanya wangadeta: «Yibyoyoshi, tutashubi biyiji». Kundu kwokwo, Rurema, ulya úli mu gera imitima ya'bandu, abibwini-bwini. Si yehe ye mu kulangiiza, anakuyiji! Aganahemba ngiisi mundu, ukukulikirana na kwo áli kizi kola.

¹³ E mwana wani, bwo'buuki buli bwija, ukizi bulya. Ee! Akalya-baami, kali mu moteera mu kanwa. ¹⁴ Umenye na kwo'bwitegeereze, buli bununu mu mutima gwawe. Iri wangabulonga, ugaaba ukiri no'mulangaaliro, gutanafwe ubusha.

¹⁵ E nangora-mabi, utashaabule inyumba yo'mundu wo'kuli. Si mwi'yo nyumba, mwo ali mu luhuukira! Ku yukwo, utagiteere.

¹⁶ Mukuba, umundu wo'kuli, kundu angagwa ubugira kalinda, haliko agaki shubi yimuka. Si banangora-mabi boohe, ikyanya bali mu longo amalibu, bali mu yami gwa lwoshi.

¹⁷ Ikyanya umugoma wawe alibuuka, utakizi shambaala. Ne'kyanya ali mu siitara, utakizi ba na'malega. ¹⁸ Hali ikyanya Nahano agaabona, anayagalwe hi'gulu lyawe, kinatume ulya mugoma wawe, atagaki múrakarira.

¹⁹ Utakizi yilibuza hi'gulu lya banangora-mabi, utanakizi bayuvwirwa uluugi. ²⁰ Si nangora-mabi, ku bigayija, ndaagwo mulangaaliro gwo

ahiiti! Ubulamu bwage bugaahera, nga kwi'tara liri mu zima.

²¹ E mwana wani, ukizi simbaha Nahano. Usimbahe kiri na mwami. Utanakizi yibiika ku bahuni. ²² Mukuba, mwangayami minikirwa kuguma. Ndaanaye úwangamenya buhanya buki bagaleeta.

Agandi mahano go'bwitegereze

²³ Yaga magambo nago, gali ga'bitegereza:

Ikyanya mugaatwa imaaja, butali bwija ukizi kundirira baguma. ²⁴ Iri wangabwira umunabuhube: «Ndaabwo buhube uhiiti», abandu bagakudaaka. Kiri ne'binyamahanga, bigakudetera buligo. ²⁵ Si ikyanya ugakizi hana banangora-mabi, Iyo ugagenduukirwa. Na ha nyuma, unakizi gashaanirwa.

²⁶ Ikyanya umundu alonga ishuvyo mu kati ko'kuli, biri mu simiisa, nga kwo'mundu anganyunyuguta mwira wage.

²⁷ Utee yusa imikolwa yawe ye'mbuga. Ulinganie ne'ndalo zaawe. Ha nyuma, ukabuli yubaka inyumba yawe.

²⁸ Utakizi tangira umutuulani wawe ubumasi bwe'bibeessa. Utakizi múbangaaniza.

²⁹ Utanakizi deta: «Ngiisi kwo akangirira, kwo na naani ngamúgirira. Ngwaniini nyihoole.»

³⁰ Lusiku luguma, n'galenga ha ndalo yo'mwolo, iyâli riiri ye'mizabibu. Na mwene yo, âli riiri muhwija. ³¹ Iyo ndalo, nanabona kwo yamirwa ne'migenge. Ne'kishuka, keera kyakuluuduka mwo. Kiri ne'kyogo kyayo

kya'mabuye, kyâli mali hongoka. ³² Ikyanya n'gabona kwokwo, nanayisaliza mu mutima gwani, nanalonga amigirizo. ³³ Leka ndee yigwejerera. Ndee hunira hiniini. Ndee funya amaboko, gira nduhuuke. ³⁴ Ku yikyo kyanya, ugaterwa no'bukeni, nga munyazi. Ubukekerere bunakutubiire nga muhulula.

25

¹ Iyi gindi migani, iri ye'mwa mwami Sulumaani. Ikayandikwa na'bandu ba Hezekiya, mwami we'Buyuda.

² Ikyanya Rurema abisha igambo, lyo ali mu long a ubulangashane. Si mwami yehe, ali mu bulonga mu kulishakula.

³ Nga kwi'gulu liri hala bweneene, na nga kwe'kihugo kiyisiri haashi bweneene, kwo na kwokwo, inzaliro za mwami, ndaaye úwangazimenya.

⁴ Ingamba íziri mu harija, uzilyose, gira yizo harija, naluganda akutulire mwe'kirugu kiija.

⁵ Kwo na kwokwo, iri wangalyosa banangoramabi imbere lya mwami, lyo'butwali bwage bugakizi yama busikamiri mu kati ko'kuli.

⁶ Utakizi yihaya imbere lya mwami. Utanakizi gendi yibwataza kuguma na'batwali. ⁷ Buli bwija akubwire: «Yija, ubwatale hano», ho wangayimulwa imbere lyage.

⁸ Igambo lyawe, utayami litwala duba-duba imbere lyo'mutwi we'maaja. Aaho! Iri umutuulani wawe angayiji kunyomoosa, biki wangaki shubi deta?

⁹ Kwokwo, igambo lyo muli mu hambanwa kwo, muliganuulire kuguma. Kwo muli mwembi, hatagire úgahulusa akambishwa ko'wabo. ¹⁰ Buzira kwokwo, abandu bangakizi liyuvwa, banayiji kutyozza, unabe wateera ulushaagwa lwawe.

¹¹ Igambo, ikyanya liri mu detwa ku kyanya kyalyo, liri mu simiisa nga kitumbwe íkyabumbwa mu nooro, kinabiisirwi mu kirugu kye'harija.

¹² Ikyanya umwitegeereza ali mu hanuula uwabo, no'yo wabo anamútege ukutwiri, bisimiizi ngo'bungeni-ngeni úbukatulwa mu nooro muguuhya.

¹³ Umutungwa mwemeera ali mu shambaaza nahamwabo, anali nga miiji ge'mbeho ku kyanya kye'dugumbo.

¹⁴ Ngiisi úli mu lagaania uwabo kwo agamúgabira, atanaki múheereze, ali mu boneka nga bibungu ne'mbuusi, íbitali mu leeta invula.

¹⁵ Iri wangaganuuza umutwali ku bwigenderezi, angahanuulwa. Ee! Amagambo malembu, gangayishesheza mwi'twe likayu.

¹⁶ Iri wangabona ubuuki, ulye naaho úbugakumala isabwe. Iri wangabubugira-bugira, bugakukuruuta ku mutima, unabushale.

¹⁷ Kwo na kwokwo, utakizi genda-genda hamwo'mutuulani wawe. Iri wangakizi yija-yija imwage, ugamúshuhya. No'buzinda, anakushombe.

¹⁸ Umundu úli mu tanga ubumasi bwe'bibeessa hi'gulu lyo'wabo, biri mu

múyaniisa nga úli mu múshulika ne'nyundo, kandi iri kumúkomeeresa ne'ngooti, kandi iri kumúlasha no'mwambi.

¹⁹ Ikyanya kya'makuba, iri wangabiika umulangaaliro ku mundu útali mwemeera, yugwo mulangaaliro, guli nga liino íritwisiri, gunali nga kugulu kuhigule.

²⁰ Iri umundu angaba ali no'mwizingeerwe, unamúyimbire, ugaaba nga úwamúhogolera ikyambalwa ku kyanya kye'mbeho, kandi iri kufuka amaavu ge'ngangu mu luguma.

²¹ Umugoma wawe, iri angaba ashalisiri, umúheereze byo agaalya. Ne'ri angaba anyoti-irwi, umúheereze byo agaanywa. ²² Kwokwo, lyo ugaaba wamúteeza ishoni, nga kumúyonera amakala go'muliro kwi'twe. Ikyanya ugaagira kwokwo, Nahano agakuhemba.

²³ Nga kwe'mbuusi ye'mbembe iri mu leeta invula, kwo no'lugamba luli mu leeta ubushombani.

²⁴ Ho umundu angatuula mu nyumba no'mukazi we'milongwe, ukutuula ku kashongya ke'nyumba, kwo kukulu.

²⁵ Ikyanya imyazi miija yayija ukulyoka i mahanga, iri mu ba nga magoloovi ge'mbeho, bwo gali mu twa inyoota.

²⁶ Umundu wo'kuli, ikyanya ali mu yiji yemeera amabi, ali mu ba nga shyoko íyatwanga, anali nga kirigo íkiri mwe'bitwange.

²⁷ Nga kwo butali bwija ukubugira ubuuki, kwo na kwokwo, butali bwija ukuyiloogeza ulushaagwa.

²⁸ Umundu, iri atangayihangirira ku buraakari bwage, ali nga'kaaya ákali mu teerwa, katanali no'luzitiro.

26

¹ Umuhwija, ikyanya ali mu haabwa ulushaagwa, luli mu ba nga lukungu ku kyanya kye'kikamo, kandi iri nga nvula ku kyanya kyo'kuyimbula.

² Nga kwe'kishyolya, kandi iri hirembe-rembe, biri mu yihunguula-hunguula buzira kutwa, kwo na kwokwo ni'daaki, litangayiji beera ku mundu útalikwaniini.

³ Ifwarasi ziri mu shulikwa ne'kibooko, na bapunda bali mu biikwa ikyuma mu tunwa. Kwo na kwokwo umuhwija, naye ali mu shulikwa ingoni ku mugongo.

⁴ Iri wangabona umuhwija, utakizi múshuvya ku buhwija, utayiji kengeera wamúshusha.

⁵ Umuhwija, ukizi múshuvya nga kwo ali, gira atayiji yibona kwo ali mwitegeereza.

⁶ Ikyanya watuma indumwa mu maboko go'muhwija, kuli mu ba nga úwayitwisa amagulu, kandi iri ukunywa kolobwe.

⁷ Ikyanya umuhwija agira mbu adete umugani, biri mu ba busha, nga'magulu ge'kirema ágali mu lembeera.

⁸ Ikyanya waheereza umuhwija ulushaagwa, kuli nga kushweka ibuye mu kahobola.

⁹ Ikyanya umuhwija agira mbu adete umugani, ali mu ba nga mulalwe úfumbiiti imigenge.

¹⁰ Ikyanya waheereza umuhwija umukolwa, kuli mu ba nga úli mu komeresania ne'myambi.

11 Nga kwa'kabwa kali mu shubi lya ibishazi byako, kwo na kwokwo umuhwija, naye ali mu galukira-galukira mu buhwija bwage.

12 Ka keera ukabona umundu úgweti úgayibona kwo ali mwitegeereza? Umuhwija ye hiiti umulangaaliro ku'yo mundu.

13 Umwolo ali mu deta, mbu: «Ha mbuga hali indare. Iryagagi ndangi, inali mu genda-genda mu njira.»

14 Nga kwo'lwivi luli mu yigukira-yigukira ku bihamambiro byalwo, kwo na kwokwo umwolo, naye ali mu kizi hinduka-hinduka ha ngingo.

15 Umwolo ali mu lambuulira ukuboko ku ndaala, si ali mu tuubana mu kushubi kugalulira ku kanwa.

16 Umwolo ali mu yibona kwo ali mwitegeereza ukuhima abandu balinda ábangashuvya ku bwitonde.

17 Umundu úwayifunda mu mulongwe úgutali gwe'mwage, ali ngo'mundu úwagwatira akabwa ku matwiri.

18 Nga kwo'musire ali mu lasha imyambi íri kwo'muliro, inabe iri mu yitana, ¹⁹ kwo binali imwo'mundu úli mu habura umutuulani wage, na ha nyuma anadete: «Njuba mu yilyogoolera naaho.»

20 Umuliro, ikyanya gwabula ishaali, guli mu zima. Kwo na kwokwo, imilongwe mizira wo'kugishimiiriza, iri mu fwifwitira.

21 Nga kwe'shaali na'makala biri mu yasa umuliro, kwo na kwokwo umundu we'milongwe, naye ali mu gishimiiriza.

22 Amagambo go'lugamba gali mu hesha nga byokulya binunu. Abandu bali mu gamirangusa.

23 Inyungu yi'bumba íyahembwa kwi'bara, iri mu langashana. Kwo na kwokwo, amagambo miija ágalyoka mu mutima mubi gali mu ba.

24 Umunamujina ali mu koleesa magambo miija, mu kubwikira umujina gwage. Si mu mutima gwage, ali mu bisha ubulyalya! 25 Uyo mundu, kundu angakizi kulembuusa na'magambo miija, utamúyemeere. Si mu mutima gwage, muijwiri ibihigo bingi! 26 Kundu angageza ukubisha umujina gwage, si amabi gaage gagamenyeekana ku bweranyange mu bandu booshi.

27 Umundu, iri angahumbira uwabo umwobo, yenyene, agagutibukira mwo. Na ngiisi úli mu hirikira uwabo ibuye, yehe yenyene, ligamúyubama kwo.

28 Ngiisi úli mu beeshera uwabo, ali mu ba amúshombiri. Amagambo go'kulyeryega gali mu shereezania naaho.

27

1 Ibya kusheezi, utakizi biyihayira. Mukuba, ngiisi ulusiku, utayiji byo lugaleeta.

2 Utakizi yiyivuga wenyene. Si uleke abandi babe bo bagakizi kuyivuga.

3 Ibuye no'mushenyu, byombi biri bizito. Si ibye'ngingwe, kuli kuhalala kwo'muhwija.

4 Ngiisi úli no'bute ali mu libuzania, anali mu shaabana. Na ngiisi úli no'luugi, ndaaye úwangayimanga imbere lyage.

5 Ukuyerekezenia ku bweranyange, kwo kukulu ku rukundo úlubishamiri.

6 Umwira, nga angakukanukira, iri akukuuziri. Haliko umugoma yehe, ikyanya akuhoobera, kugaaba naaho ku bulyalya.

7 Ngiisi úkoli yigusiri, ali mu nekwa kiri no'buuki. Si ngiisi úshalisiri, kundu ibyokulya byangaba bilulu, imwage, biri mu hesha!

8 Umundu úwahabuka, ye muguma na'kanyuni ákayinywerereka hala ne'ngisha yako.

9 Amavuta na'malaasi, kwo biri no'muhongolo mwija, biri mu shambaaza umutima. Ne'kyanya umwira ali mu kuhanuula ku mutima úgushenguusiri, nakwo kuli mu kushambaaza.

10 Utakizi yibagira mwira wawe, kandi iri mwira wa yisho. Iri wangalonga amakayu, utayami hungira imwa beene winyu. Si umutuu-lani wawe úli hoofi, ye mwija, ho wangahungira imwa mwene winyu úli hala.

11 E mugala wani, ukizi ba mwitegeereza, lyo'njambaaza mu mutima gwani. Kwokwo, kundu umundu anganjumuza, ndangaabula igambo lyo'kumúshuvya.

12 Umwitegeereza, ikyanya ali mu bona amakayu, ali mu gayiyeka. Si umuhwija yehe, ali mu yami gayifunda mwo.

13 Umundu, iri angayemeera abe shinga wo'wabo, uyabiire ikooti lyage. Iri uyo

wabo angaba ali kinyamahanga, uyo shinga, umúhuune ingwati.

¹⁴ Ngiisi úli mu vyuka, anayamize bukayu mu kulamusa umutuulani wage, iyo milamuso, igaharuurwa ngi'daaki.

¹⁵ Umukazi we'milongwe, ye muguma ne'nvula yo'munjogi-njogi. Mukuba, liri mu sooka iri jagi-jagi! ¹⁶ Uyo mukazi, iri wangagira mbu umúhangirire, kuli nga kuhangirira imbuusi, kandi iri nga kufumbata amavuta mu kigasha.

¹⁷ Ingooyo, iri mu kizi tyazibwa ne'yabo. Kwo na kwokwo, umundu no'wabo, bali mu kizi tabaalanwa.

¹⁸ Ngiisi úli mu yufirira ikiti kyo'mutiini, agaalya ku bitumbwe byakyo. Kwokwo, na úli mu kolera nahamwabo bwija, agalonga ulushaagwa.

¹⁹ Nga kwo'mundu ali mu bona amalanga gaage mu miiji, kwo no'mutima gwage guli mu yerekana ngiisi kwo ali.

²⁰ Nakuzimu ne'nakwere, batali mu yiguta. Kiri na'masu ga'bandu, nago, gatali mu haaga.

²¹ Inooro ne'harija, biri mu gezibwa mu ku-bileeza mu muliro. Si umundu yehe, ali mu gezibwa ikyanya bali mu múhuuza.

²² Umuhwija, kundu wangamúhuula mu kishakulo nga ngano, haliko, utangamúshaaza mwo'buhwija bwage.

²³ Ibitugwa byawe, ukizi menya ngiisi kwo biri. Ee! Ukizi bikuya-kuya. ²⁴ Mukuba, ubugale butali mu yama ho. Kiri no'lushembe lwo'mutwali, lutali mu yama mu bibusi byoshi.

²⁵ Ikyanya ubwasi bwatemwa mu ndalo, ubundi bugashubi mera. Kwokwo, unagendi kumania úbwayuma, ²⁶ uyahirire mwe'bibuzi, lyo ukalonge mwe'byambalwa. Kiri ne'mbene, ugakizi ziguliisa, unagule mwe'gindi ndalo. ²⁷ Yizo mbene ziganakizi kuheereza amata ágali tiita, halinde wenyene ugaanywa, kuguma na'bandu be'mbaga yawe, kiri na'baja-kazi baawe.

28

¹ Banangora-mabi bali mu puumuka, ndaanaye úbayimwiri. Si abandu bo'kuli boohe, bali bihagarusi nga ndare.

² Ikihugo, ikyanya abandu baakyo bali mu huna imwa Rurema, kiri mu gwatwa mulindi. Si ikyanya umutwali agweti agarongoora ku bwitegeereze, anabe no'bumenyi, kiri mu sikama bwija.

³ Umutwali, ikyanya ali mu tindimaza abakeni, ali nga nvula ya fuuze, íri mu shereeza imbuto.

⁴ Ikyanya abandu batali mu simbaha imaaja, bali mu huuza banangora-mabi. Si ngiisi ábali mu zisimbaha, bali mu hagana bo nabo.

⁵ Banangora-mabi batasobanukiirwi na íbikwaniini. Si ngiisi ábasimbahiri Nahano boohe, bali mu sobanukirwa lwoshi.

⁶ Ikyanya umukeni ali mu kola íbitungiini, ye mwija ku mugale úli mu kizi shobeka.

⁷ Umwana úli mu simbaha imaaja, ali mwitegeereza. Si umwira wo'tufwa-busha, ali mu teeza yishe ishoni.

⁸ Ngiisi úli mu yushuula ubugale bwage ku njira yo'kugungana, ali mu bikumaniza umundu úli mu kejeerera abakeni.

⁹ Iri umundu angalahira mbu atagayuvwa imaaaja, kiri ne'kyanya ali mu tabaaza Rurema, ali mu múyagaza.

¹⁰ Ngiisi úgayingiza abandu ábatungiini mu mabi, agatibukira mu buhya bwage yenyene. Si abandu bazira kashembo boohe, bagayiji hyana íbiri biija.

¹¹ Kundu umugale ali mu yibona kwo ali mwitegeereza, haliko, umukeni mwitegeereza, ali mu múbishuula.

¹² Ikyanya ábakwaniini bali mu hima, abandu bali mu kizi shambaala ngana. Si ikyanya banangora-mabi bali mu longa ubutwali, abandu bali mu gendi yibisha.

¹³ Ngiisi úli mu bisha amahube gaage, atan-gagenduukirwa. Si ngiisi úli mu gayilega, anagatwikire kwo, yehe agaakogwa.

¹⁴ Ahiriirwi, ngiisi úyamiri úli mu simbaha Nahano. Si ngiisi úli mu yumuusa umutima gwage, yehe, ali mu kizi yikululira umwama.

¹⁵ Nangora-mabi, ikyanya ali mu twala ábatashobwiri, ali mu ba nga ndare ígweti igalunduma, anali nga kishokoma íkigweti kigaganga.

¹⁶ Umutwali muzira ubwitegeereze ali mu tindimaza abandu baage. Si útali mu lyalyania yehe, ali mu hisa isiku nyingi atwaziri.

¹⁷ Ngiisi úwayita uwabo, ali mu longa ibi-hamba ku bwitani bwage. Agakizi tibita-tibita,

halinde ukuhisa ku lusiku lwo agaafwa kwo. Uyo mundu, ndaaye úwangamútabaala.

¹⁸ Umundu muzira mahube agakizi langwa bwija. Si ngiisi úli mu kizi shobania ukuli, agayami yideedeka haashi.

¹⁹ Ngiisi úli mu gira umwete gwo'kulima, ali mu longa ibyokulya bingi. Si ngiisi úli mu yishinga amagambo mazira kamaro, agayama ali nakahuku.

²⁰ Umundu mwemeera agakizi gashaanirwa. Si ngiisi úli mu looza ukugala ku ngungu yehe, agaahanwa ngana.

²¹ Ikyanya umundu agira indoola mu bandu, iri agira buligo. Kundu kwokwo, abandu bali mu girirana amabi kiri na hi'gulu lye'kikoojoka kyo'mukate.

²² Umundu wo'luugi ali mu looza ukugala duba-duba. Atanayiji kwo'bukeni bumúlindiriiri.

²³ Ngiisi úli mu yerekeza uwabo, ha nyuma ali mu yiji yivugwa, ukuhima ngiisi úgweti úgamúlevya ku magambo mamaata.

²⁴ Ngiisi úli mu zimba ibindu bya yishe, kandi iri bya nyina, anayihumeere kwo ndaabwo buhube agira, uyo na'bandi bazimba, ndaalwo lubibi.

²⁵ Umuzizi we'bindu ali mu kizi vyula imi-longwe. Si úbiisiri umulangaaliro imwa Nahano, yehe agagenduukirwa.

²⁶ Ngiisi úyibiisiri kwo'mulangaaliro yenyene, ali muhwija. Si ngiisi úli mu kulikira ub-witegeereze, agakizi langwa bwija.

27 Ngiisi úli mu tabaala abakeni, ndaakyo kindu kyo aganihirwa. Si útali mu looza ukubatabaala, agakizi daakwa bweneene!

28 Banangora-mabi, ikyanya bali mu longa ubutwali, abandu booshi bali mu gendi yibisha. Si ikyanya banangora-mabi bali mu minikwa, abandu bo'kuli banagenduukirwe.

29

1 Umundu, iri angayerekezibwa ubugira kingi, atanatwaze, masaasa atabukwa, agayami vunika, ataganaki shubi lunga.

2 Ábakwaniini, ikyanya batwaziri, abandu bali mu ba bashambiiri. Si ikyanya banangora-mabi bo bali mu ba batwaziri, abandu bali mu gongeera.

3 Ngiisi úkuuziri ubwitegeereze, ali mu shambaaza yishe. Si ngiisi úli mu yifunda mu bushule, yehe ali mu shahuliisa ibindu byage.

4 Mwami ali mu sikamya ikihugo kyage ku njira yo'kuli. Si ngiisi úkuuziri ikitulire, ali mu kihongola.

5 Ngiisi úli mu huuza umutuulani wage ku bulyalya, ali mu múbiikira umutego.

6 Nangora-mabi ali mu gwa mu mahube gaage yenyene. Si ngiisi úkwaniini yehe, ali mu yimba ku bushambaale.

7 Umundu mwija ali mu hahalira abakeni. Si nangora-mabi yehe, atali mu batwaza.

8 Ngiisi ábali mu gayirizania, bali mu leeta akamburugu mu kaaya. Si abitegeereza boohe, ikyanya abandu barakiiri, bali mu bahoohya.

9 Umwitegeereza, ikyanya ali mu buulana no'muhwija, uyo muhwija ali mu raakara, anagayirizanie. No'mutuula gunabe ndaagwo.

10 Ngiisi ábaloziizi ukuyona umuko, bali mu shomba umundu wo'kuli. Si abandu bo'kuli boophe, bali mu ba baloziizi ukumútabaala.

11 Umuhwija ali mu yerekana uburaakari bwage duba-duba. Si umwitegeereza, yehe, ali mu buyihangirira kwo.

12 Umutwali, iri angayishinga amagambo ge'bibeessa, abatungwa baage booshi, banahin-duke banangora-mabi.

13 Umukeni na úli mu libuzania, bombi bo baguma. Mukuba bombi, Nahano ye mu bashoboleesa ukubona.

14 Mwami úli mu hambuula abakeni ku njira ikwaniini, ubutwali bwage bugasikama imyaka ne'myakuula.

15 Ikyanya umwana alonga ikihano, iri ali mu longu ubwitegeereze. Si umwana ye bali muleka kiteera, yehe ali mu bonia nyina ishoni.

16 Banangora-mabi, ikyanya bali mu longu ubutwali, ibyaha biri mu yushuuka. Kundu kwokwo, abandu ábakwaniini bagaki bona ngisi kwo agashereera.

17 Umwana wawe, ukizi múhana, halinde lyo ulonga ukuyiyuvwa hi'gulu lyage. Ee! Agakizi kushambaaza mu mutima gwawe.

18 Ikyanya abandu batali mu yerekwa ukuli, ndaakyo bali mu yiyubaara kwo. Si ahiriirwi ngiisi úli mu simbaha imaaja.

19 Umuja atangayerekezibwa, mu kubwirwa amagambo naaho. Kundu angasobanukirwa, atangasimbaha.

20 Ka keera ukabona umundu wo'kuyami deta mulindi-mulindi? Umuhwija ye hiiti umulangaaliro, ukumúhima.

21 Umukozi, iri wangakizi múlereeja ukulyokera ubwanuke bwage, ubuzinda agakujengeeza.

22 Ikyanya umundu ali mu raakara, ali mu kizi shomboroza imilongwe. Ngiisi úli mu yagalwa duba, ali mu gira ibyaha bingi.

23 Ikyanya umundu ali mu yikangaata, ali mu tindimazibwa. Si ngiisi úli mu yibiika haashi yehe, bali mu múgingika.

24 Ngiisi úli mu kombeerana no'muzimba, ali mu yikululira umwama yenyene. Mukuba, ikyanya ali mu huunwa kwo ayibulanire, anateerwe.

25 Ikyanya tuli mu yoboha abandu, tuli mu yingira mu mutego. Si ngiisi úbiisiri Nahano kwo'mulangaaliro, yehe atuuziri mu butoge.

26 Abandu bingi bali mu siima ukutabaaza umutwali. Kundu kwokwo, Nahano ye mu baheereza ukuli kwabo.

27 Abandu ábatungiini bali mu kizi shomba banangora-mabi. Banangora-mabi nabo, bali mu kizi shomba abandu ábatungiini.

30

1 Yaga magambo gali ge'mwa Haguri, mugala Yake. Uyo Haguuri akagabwira Hityeri na Hukaali, ti:

² «Niehe, ndyagagi muhwija ukuhima abandu booshi.

Ndanakiri mu yisaliza nga mundu.

³ Ndazi yiga ibyo'bwitegeereze.

Kiri ne'bya Rurema, ulya Mutaluule, ndabiyiji.

⁴ Aaho! Nyandi úkazamuukira mwi'gulu anashubi yija hano mu kihugo?

Nyandi úkafumbata imbuusi?

Nyandi úkaboha amiiji mu mulondo?

Nyandi úkabiika imbibi ze'kihugo?

Uyo, iziina lyage ali nyandi?

Na mugala wage, iziina lyage ye nyandi?

Iri wangaba umúyiji, umúmbwire.

⁵ «Ngiisi igambo lya Rurema, liyerekiini kwo liri lyo'kuli. Ne'kyanya bali mu tibitira imwage, ali mu balanga. ⁶ Ku yukwo, utakizi yushuula igambo ku ge'mwage. Mukuba, iri wangaliyushuula kwo, agakukanukira, anakun-yomoose.

⁷ «E Nahamwitu, nakuhuuna amagambo gabiri naaho. Yago magambo, ugangirire, índazi fwa. ⁸ Undyokeze ibibeesha, kiri no'butebesi.

Utahanguule kwo mbe mukeni, kandi iri mugale. Si ukizi mbeereza ibyokulya bya ngiisi lusiku.

⁹ Mukuba, iri nangagala ukuhima ulugero, hali

ikyanya ngakuyibagira, na ngizi deta: “Nahano ali nga nyandi?” Ne'ri nangakena, hali ikyanya nangazimba, na ngengeere nagayiriza iziina lya Rurema wani.

¹⁰ «Utakizi lega umuja imunda nahamwabo. Mukuba, iri wangamúlega, agakurakarira, un-ayiji kengeera wahanwa.

11 «Hali ábali mu daaka bayishe, batanali mu tanga kongwa imwa banyina.

12 «Bali mu yibona boonyene kwo bali beeru, kiziga batali zaazi yerusibwa ikikwi.

13 «Mu masu gaabo, muli mu boneka ubwikangaate bweneene. Ngiisi byo bali mu bona, bali mu kizi bigayiriza.

14 «Amiino gaabo gali nga ngooti. Imigeke yabo, iri nga tuhamba. Yabo bandu bali mu jaganula abakeni, halinde yabo bakeni, batashubi boneka mu kati ka'bandu.»

15 Umushundo gugweti abanyere babiri. Yabo banyere, bali mu kizi deta: «Umbeereze, umbeereze.» Hali ibindu bishatu íbitali mu yiguta. Byangaba kiri ne'bina íbitali mu haaga:

16 Hali Nakuzimu.

Hali ni'bunda lyo'mukazi úgumbiri.

Hali ni'daho íritali mu yiguta amiiji.

Hali no'muliro, úgutali mu deta: «Keera nayiguta.»

17 Ikyanya umundu ali mu shekeereza yishe, anagayirize na nyina, mu kulahira kwo atagamúsimbaha, uyo mundu, amasu gaage gagajobolwa na banamujongo. Ee! Banyunda, bagayiji múlya.

18 Hali amagambo gashatu ágali mu nzomeza bweneene. Yago magambo, gangahika kiri na gana:

19 Hali injira yo nyunda ali mu balala mwo mu kyanyaanya.

Hali ne'njira yo'mujoka guli mu nyoroboka kwo ku lwala.

Hali ne'njira ya'mashuba gali mu lenga mwo mu nyaaja.

Hali ne'njira yo'mushosi ali mu tiza mwo umukazi.

²⁰ Imikolezi yo'mukazi mushule yo yeyi: Ikyanya ali mu yusa ukulya, ali mu yihotola ku kanwa, anadete: «Ndaabwo buhube nakola.»

²¹ Muli amagambo gashatu ágali mu jugumya kihugo. Gangahika kiri na gana ge'kihugo kitan-gayigenderera kwo:

²² Hali ikyanya umuja ali mu yimikwa abe mwami.

Hali ne'kyanya umuhwija ali mu haaga.

²³ Hali ne'kyanya umukazi úwayangwa atakiri mu siimwa.

Hali ne'kyanya umuja-kazi ali mu yabiira ahandu ho'mugoli.

²⁴ Mu kihugo muli ibiremwa bina íbitoohiri. Kundu kwokwo, biri byenge bweneene:

²⁵ Akashwa biri biremwa bizira imisi. Kundu kwokwo, ku kyanya kye'kikamo kali mu yikuumaniza ikihinda.

²⁶ Ingwavu biri biremwa bizira imisi. Kundu kwokwo, ziri mu humba imihobo mwi'dako lye'nyaala, zinatuuule mwo.

²⁷ Inzige zitaba na mwami. Kundu kwokwo, ziri mu kizi balala biso-biso.

²⁸ Umushalabira wangagugwata na'maboko. Kundu kwokwo, guli mu yingira kiri na mu tujumiro.

²⁹ Hali ibiremwa bishatu íbiri mu genda bigal-imba. Byangahika kiri ne'bina íbiri mu genda biganooka-nooka:

³⁰ Indare, iri nyamiishwa íhiiti imisi ukuhima izindi zooshi. Iyo ndare, ndaayo gindi nyamiishwa yo yangayoboha.

³¹ Uluhazi nalwo, luli mu genda lugweti luganooka-nooka, kuguma ne'kihebe. Kiri na mwami, ali mu hundwa na'bandu baage.

³² Iri wangaba ukayigira muhwija mu kukizi yihaya, kandi iri wangaba ushungisiri ukugira amabi, kwokwo, ukizi hangirira akanwa kaawe. ³³ Mukuba, amata, iri wangagatunda, ugalonga amakaavwe. Ne'ri wangashulikira umundu kwi'zuulu, umulodu gugaadwa. Kwo na kwokwo, iri umundu angaba arakiiri, unamúshomboroze, ugakengeera wavyula imilongwe.

31

Ihano imwa mwami Lemweri

¹ Yaga magambo, gali ge'mwa mwami Lemweri. Nyina ye kamúyigiriza go, ganali go'bwitegeereze, ti:

² «E mugala wani, nie kakubuta. Ee! N'gakulonga ku njira ya'mahuuno, mu kubiika indahiro imbere lya Nahano. ³ Utakizi malira imisi yawe mu bakazi. Si bali mu minika kiri na'baami! ⁴ E Lemweri, butali bwija kwo mwami akizi gotomera amaavu. Abatwali, batanakwaniini bakizi yifwija ukulaluka. ⁵ Si iri bangakizi laluka, bagakizi yibagira ngisi bye'maaja zidesiri, banakengeere bayima ábagoozirwi ukuli kwabo. ⁶ Ngiisi úgweti

úgalibuuka yeki, mukizi múheereza amaavu ge'ngangu. Na ábajengiirwi, mukizi baheereza amaavu. ⁷ Mubaleke bakizi nywa, halinde bayibagire ubukeni bwabo, batanakizi ki kengeera amalibu gaabo. ⁸ Si wehe, ukizi detera ngiisi ábatali no'bulyo bwo'kuyidetera boonyene. Ee! Ukizi badetera, halinde balonge ukuli kwabo. ⁹ Yabo bakeni batahiiti kiri na íhiteerwa ku shinda. Kwokwo, ukizi babulanira, unabatwire ulubaaja mu kati ko'kuli.»

Umukazi mwija

¹⁰ Umukazi úli ne'ngesho nyiija, hayagi wangamúlonga? Uyo mukazi, ikishingo kyage kilenguusiri ukuhima kyo'buhembe.

¹¹ Yiba ali mu ba amúyemiiri ku mutima gwage. Ndaanakyo kindu kye'kishingo kyo angabula.

¹² Uyo mukazi, ndaalyo igambo libi lyo ali mu girira yiba. Si ali mu yama agweti agamúgirira amiija.

¹³ Uyo mukazi ali mu kizi looza ubwoya bwe'bibuzi, kiri ne'kitaani, anakizi biluka na'maboko gaage.

¹⁴ Ali mu ba nga mashuba go'kukizi dandaza, bwo ali mu leeta ibyokulya ukulyoka hala.

¹⁵ Ali mu kizi vyuka shesheezi kare-kare, anabalize imbaga yage, anashungike ne'mikolwa ya'baja-kazi baage.

¹⁶ Ali mu yitoneesa hi'gulu lye'ndalo, akabuli gigula. Na ku fwaranga zo ali mu yunguka, anagibyaliise mwe'mizabibu.

17 Afitiirwi bweneene mu kugira umukolwa gwage. Na ku njira yo'kukizi koleesa amaboko gaage, ali mu fiika.

18 Ali mu kizi dandaza, halinde anagenduukirwe. Kiri na bushigi, itara lyage litali mu zima duba.

19 Ali mu kizi hunga inuzi na'maboko gaage yenyene. Anali mu yilukira ibyambalwa ne'minwe yage.

20 Ali mu kizi tabaala abakeni, anali mu lamuula ukuboko ku batashobwiri.

21 Ikyanya kye'mbeho, atali mu gwatwa ne'kyoba hi'gulu lye'mbaga yage. Si ngiisi muguma wabo, agweti ibyambalwa ibishobwiri.

22 Yenyene, ali mu kizi yilingaaniza ibyajo. Anali mu yambala ibiri mu hangwa mu kitaani, binali bya kituku-tuku.

23 Yiba, ikyanya abwatiiri na'bashaaja ba'kaaya mu miganuulo, ali mu kizi longa ulushaagwa.

24 Uyo mukazi ali mu kizi luka ibyambalwa, anabiguliise. Abadandaza bali mu gulira imikaba imwage.

25 Ali mu ba ne'misi mingi, anali mu shaagwa. Ne'kyanya ali mu yisaliza ku bigayija, ali mu yimwemuza.

26 Ikyanya ali mu deta amagambo, gali go'bwitegeereze. Anali mu kizi hanuulana ku mutima ugushenguusiri.

27 Ngiisi ibiri mu nyumba yage, ali mu kizi bilanga bwija. Atanali mu taania, nga kulya kwo mwolo.

²⁸ Abaana baage, ikyanya bali mu vyuka, bali mu kizi múyivuga. Kiri na yiba ali mu kizi múhuuza, ti:

²⁹ «Abakazi bingi bali mu gira imikolwa ye'kitangaaza. Si wehe, ubahimiri booshi.»

³⁰ Umukazi wo'kulyeryegana, ali mutebani. Kiri no'kubuyaha kwage, kuli mu yiji mala. Si umukazi úli mu simbaha Nahano, yehe, ye gakizi yivugwa!

³¹ Uyo mukazi bwo keera akoleereza, akwiriiri ahembwe. Ee! Hi'gulu lye'mikolezi yage, agakizi yivugwa imbere lya'bandu.

**Ibibiriya: Igambo lya Rurema mu ndeto
ye'kifuliiru
Fuliiru: Ibibiriya: Igambo lya Rurema mu ndeto
ye'kifuliiru (Bible)**

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fuliiru

Contributor: SIL International (in Africa)

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Feb 2023 from source files
dated 29 Jan 2022

871cddeb-c358-58e1-a46a-1b6006a51f3b